

Avtorji:

Tatjana Krapše, Fani Nolimal, Katica Pevec Semec, Nada Nedeljko, Natalija Komljanc, Špela Bergoč, Andreja Bačnik, Sandra Mršnik, Mihaela Kerin, Nina Markun Puhon, Katarina Dolgan, Špela Bergoč, Saša Krajšek, Irena Simčič, Vera Bevc, Jana Kruh Ipavec, Simona Slavič Kumer, Leonida Novak, Andreja Vouk, Tamara Malešević, Radovan Kranjc, Tanja Bežič, Mariza Skvarč, Bernarda Moravec, Klavdija Šipuš, Pika Gramc, Mihaela Kerin, Susanne Volčanšek, Marta Novak, Vesna Vršič, Katarina Podbornik, Natalija Kocjančič, Pika Gramc, Ada Holcar Brunnauer, Susanne Volčanšek, Gorazd Fišer

KONCEPT RAZŠIRJENEGA PROGRAMA

Razlogi za vzpostavitev koncepta

Sedanja operacionalizacija in izvedbene oblike posameznih programov/dejavnosti razširjenega programa (neobvezni izbirni predmeti, interesne dejavnosti, dopolnilni, dodatni pouk ...) sledijo oddelčni organizaciji vzgojno izobraževalnega dela, za katero so značilne starostno homogene učne skupine/oddelki in **enoten letni, tedenski in dnevni vzgojno-izobraževalni program**. Izjema so kombinirani oddelki, ki jih, zaradi majhnega števila učencev pri posameznem predmetu, sestavljajo starostno in programsko kombinirane učne skupine (različni razredi), katerim se, enako kot v nekombiniranih oddelkih, zagotavljata pouk in učenje, usklajena z razredom oz. starostjo učencev. Ob vsem tem se nam zastavlja vprašanje: ***Ali obstoječa, oddelčna organizacija omogoča učinkovito realizacijo ciljev razširjenega programa v delu, ki zadeva podporo in spodbujanje optimalnega razvoja, usklajenega z zmožnostmi, potrebami, interesi in talenti posameznih učencev?*** Če analiziramo organizacijo dela šol, letne in dnevne priprave na pouk učiteljev, izvajalcev razširjenega programa in pa učne zadolžitve učencev, vidimo, da je spodbujanje individualnega razvoja zapostavljeno. Vsi VI načrti, poučevanje in učenje temeljijo na skupnih ciljih, opredeljenih v UN (NIP) in konceptih (PB, ID), ne da bi ob tem upoštevali personalizacijo, tj. zmožnosti in interese učencev ter odpravljali ovire za učenje in si tako prizadevali za visoko kakovost ter dvigovanje standardov ¹.

Natančna analiza izvedbe razširjenega programa osnovnih šol se nikdar ni izvajala. Pregledani so bili posamezni dokumenti z vidika ciljev in načel razširjenega programa kot npr. zakonodaja na področju dela z učenci s posebnimi potrebami; realizacija NIP-ov po spremembi (ZOSn-I, Ur. list RS 63/2013, 20. a člen); zastopanost ciljev in načel v N-IP z vidika razvoja kompetenc (učni načrti N-IP).

Na osnovi pregleda ciljev in/ali načel v zgoraj omenjenih dokumentih, smo ugotovili, da v obstoječih splošnih ciljih Koncepta Razširjenega programa osnovnošolskega izobraževanja (v nadaljevanju KRPOŠ) kot celote pravzaprav ni. Cilji razširjenega programa niso zajeti niti v dokumentih za otroke, ki potrebujejo podporo pri učenju in /ali socialni participaciji (v nadaljevanju OPUS).

V primerjavi s Konceptom Učne težave v osnovni šoli, sta v splošnih ciljih KRPOŠ v zelo majhni meri zastopani naslednji načeli Koncepta Učne težave v osnovni šoli:

- načelo udeležnosti učenca (v ciljih KRPOŠ: skupno načrtovanje, izbira aktivnosti, sooblikovanje programa posamezne dejavnosti, individualni pogovori s strokovnimi delavci šole),
- načelo postavljanja optimalnih izzivov (v ciljih KRPOŠ: skupno načrtovanje, individualni pogovori s strokovnimi delavci šole).

Ustrezna pomoč se nudi le v primeru potrebe in želje učenca.

Splošni cilji KRPOŠ vključujejo bolj učno šibkejše učence, ne pa tudi nadarjene, razen pri možnosti izbire aktivnosti in dejavnosti, v kolikor so ponujene tudi nadarjenim učencem.

¹ (Hopkins, 2007; Pedagoška enciklopedija, 1989).

Raznolike zmožnosti, interesi in talenti učencev terjajo v določenem delu raznolike VI vsebine, ki jih je treba posebej opredeliti v **individualnih izobraževalnih programih** in jih realizirati skozi *fleksibilne modele in oblike* poučevanja in učenja, ki *presejajo oddelčno organizacijo*. Pri vsem tem je treba učencem, glede na interes in individualne izobraževalne programe, zagotoviti izbiro vsebin in učnih dejavnosti, kot tudi aktivno vključenost v vse faze učnega procesa (načrtovanje, učenje/soustvarjanje in evalvacijo), vključno s (samo)vrednotenjem dela ob različnih časovnih periodah, npr. ob koncu tedna, meseca, polletja, leta. S tem pri učencih spodbudimo njihovo samoaktivnost in samoodgovornost za učenje in učne dosežke.

Med posameznimi vzgojno izobraževalnimi obdobji se med seboj učenci precej razlikujejo, izhajajoč iz vsega zgoraj zapisanega, kar je posledica razvojnih zmožnosti mišljenja, npr. po Piagetu:

- **predoperacionalna stopnja mišljenja (2-7 let):** obdobje pred operacijami.
- **intuitivno mišljenje (4-7 let):** veliko uporablja intuicijo, ne iščejo razlogov za trditve.
- **stopnja konkretno logičnih operacij (7-11 let)**
 - Mišljenje otroka postane bolj fleksibilno in logično.
 - Uporabljati začnejo miselne akcije (miselne operacije)
 - Reverzibilnost, decentracija, konzervacija, identiteta, seriacija, tranzitivnost, klasifikacija.
 - Recipročnost (obratno od egocentrizma)
- **stopnja formalno logičnih operacij (11-15 let)**
 - Mladostniki razmišljajo abstraktno logično in sistematično rešujejo probleme. Formalno logično sklepanje temelji na strukturi mreže in na štirih temeljnih transformacijah: identitete, negacije, recipročnosti in korelativnosti.
 - Mladostnik razmišlja tudi o mogočih oz. hipotetičnih problemih in situacijah, pri čemer je realno le poseben segment v sklopu mogočega.
 - Znova se pojavi egocentrizem, ki se razlikuje od zgodnejšega – verjame v neomejeno moč lastnega mišljenja, idealizira lastno prihodnost in ima utopične ideje glede spreminjanja sveta.

Vsemu temu v prid je potrebno prilagajati didaktično izvedbo vzgojno izobraževalnega dela:

- v prvem VIO otrok dojema svet celostno, zato je smotno in potrebno usmeriti izvedbo pouka in dejavnosti razširjenega programa v med seboj smiselno povezane celote (učne sklope, zaokrožene tematske enote), z možnostjo dopolnjevanja in nadgrajevanja ene z drugim.
Tako pri pouku, kot pri dejavnostih razširjenega programa, morajo učitelji skrbeti za sistematičen razvoj učenčevih zmožnosti (opazovanja, urejanja, mirjenja, uvrščanja...) enakovredno z razvojem učenčevih dosežkov na področju vedenj. Zato je smiselno razmišljati o tesni povezanosti med učitelji, ki vstopajo v učni proces otrok tega obdobja. Ob tem mislimo na timsko poučevanje in načrtovanje celotnega učnega procesa. Znotraj tega pa preplet vlog učiteljice razredničarke / druge strokovne delavke-ca v 1. razredu in učiteljice podaljšanega bivanja. Občasno velja razmisliti tudi o integriranju tujega jezika na tej stopnji šolanja.
- V drugem VIO, kjer se šolajo otroci v starosti od 9. do 11. leta, in so na stopnji fleksibilnejših, logičnih miselnih operacij, bi bilo smiselno organizirati vzgojno izobraževalni proces čim bolj fleksibilno, morda tudi v heterogenih učnih skupinah tako pri pouku, kot pri dejavnostih razširjenega programa. V tem primeru je smiselno razmišljati o starostno heterogenih skupinah in združevanju določenih zvrsti razširjenega programa, npr.: dopolnilni pouk združiti z individualno in skupinsko pomočjo; interesne dejavnosti umestiti v časovni okvir podaljšanega bivanja; ipd.
- V tretjem VIO, kjer so učenci zmožni višjih miselnih operacij in kjer se pojavljajo velike individualne razlike v znanju, hkrati pa tudi že bolj profilirani interese, je smiselno razmišljati o integraciji osnovnega pouka z izbirnimi in neobveznimi izbirnimi predmeti, kjer bi se prvi nadgradil z drugim. Npr.: Učenci, ki so močni v področju reševanja miselnih operacij, bi lahko nadgradili znanje in miselne procese pri predmetu LOGIKA tako, da učitelj pri slednjem izhaja iz vsebin učnega načrta MATEMATIKE, SLOVENŠČINE in TUJEGA JEZIKA. Sam učni načrt Logike je vosredotočen v učenje simbolnega jezika, kar se pri rednem pouku avtomatično uporablja. Tako bi kazalo izvajati timsko poučevanje s spremenjeno urniško organizacijo dela. Za učence pomeni časovno razbremenjevanje prisotnosti v razredu (predmeti IP + NIP bi se integrirali v predmete osnovnega programa in bi se tedensko izvajali v nekoliko daljši časovni enoti).

Dokument upošteva tudi povzetke javne razprave o položaju drugega tujega jezika v OŠ, ki so nastajali v času od 13. julija 2016, ko je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport odprlo javno razpravo glede ureditve položaja drugega tujega jezika v osnovni šoli. Hkrati je objavilo izhodišča za javno razpravo o položaju drugega tujega jezika v osnovni šoli, ki jih je pripravila Delovna skupina za ureditev položaja drugega tujega jezika v osnovni šoli² (v nadaljevanju DS). DS je imenovala ministrica za izobraževanje, znanost in šport. Do 15. oktobra 2016 je sodelovalo 106 razpravljavcev.

Inkluzija v razširjenem programu osnovne šole

Slovenija je podpisnica nekaterih mednarodnih dokumentov (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989; Konvencija o pravicah invalidov, 2008; Salamanška izjava, 1994), ki državo zavezujejo, da družbeno delovanje uskladi z inkluzijo. V Sloveniji sicer obstajajo nekatere zakonsko predvidene rešitve le za otroke in mladostnike, ki so po ZUOPP-1 definirani kot otroci s posebnimi potrebami, za velik del ostale populacije pa obstajajo smernice in koncepti, ki se jih v praksi na različne načine bolj ali manj uresničuje. Ker je ideja inkluzije namenjena vsem otrokom v vzgojno-izobraževalnih institucijah, ki potrebujejo podporo pri učenju in/ali socialni participaciji, mora zaživeti v vseh dokumentih na področju vzgoje in izobraževanja.

Uresničevanje ideje inkluzije zahteva paradigmatško spremembo na več nivojih, zlasti pa na področju šolskega sistema, ki bo v čim večji meri ustrezal vsem učencem. Pri inkluzivnosti ni pomembna le učna uspešnost posameznika, temveč je izrednega pomena tudi njegova socialna vključenost v družbeno skupino. Inkluzijo uresničujemo s kontinuumi podpore in pomoči (zgodnja intervencija, spodbujanje in organizacija sodelovalnih oblik učenja ter medvrstniške pomoči, spodbujanje in organizacija dejavnosti, ki pomembno prispevajo k razvoju ostalih vidikov osebnostnega razvoja, individualna in/ali skupinska pomoč po pouku, na področju učenja in/ali socialne participacije) v sodelovanju z učenci, ki potrebujejo podporo pri učenju in/ali socialni participaciji in njegovimi starši ter zaposlenimi v vzgojno-izobraževalnih institucijah.

Koncept razširjenega programa osnovne šole (KRPOŠ) izhaja iz časa pred uvajanjem inkluzivne paradigme, zato ga je potrebno posodobiti v skladu z mednarodnimi dokumenti in družbenim delovanjem.

V obstoječih splošnih ciljih KRPOŠ je vidik inkluzivnosti **premalo poudarjen** in ga lahko zasledimo le v določenih ciljih, kot npr. skupno načrtovanje, individualni pogovori učencev s strokovnimi delavci šole, nudenje ustrezne pomoči učencu (ko za to zaprosi učenec sam), kar pa ni natančno definirano, kako naj se to izvaja in koliko je to zavezujoče. Sodelovanje s starši, ki jih inkluzivna šola tudi potrebuje kot soustvarjalce načrta pomoči, v obstoječih ciljih KRPOŠ niso zajeti.

V kolikor si želimo inkluzivne družbe, mora le ta ideja zaživeti najprej v zakonodaji, ki bo za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih institucijah zavezujoča.

Razširjeni program osnovne šole ponuja veliko priložnosti, kot npr:

- izkoristiti različne oblike razširjenega programa za pomoč učencem z učnimi težavami

Narejena je bila raziskava (Kesić, 2012)³, v kateri je bilo ugotovljeno, da največ učencev z učnimi težavami obiskuje dopolnilni pouk, sledi dodatna strokovna pomoč (po odločbi o usmeritvi) in nato individualna pomoč. Presenetljiv je podatek, da je najmanj učencev z učnimi težavami deležnih skupinske pomoči. Zanimiv je tudi podatek glede stališč učencev do časa izvajanja učne pomoči. Malo več kot polovica anketiranih učencev se nagiba k učni pomoči pred ali po pouku, ker nočejo zamuditi učiteljeve razlage in tako jih tudi ne moti, da sošolci tako vidijo, da so deležni učne pomoči.

Avtorica je na podlagi raziskave še ugotovila, da učencem, ki prejemajo učno pomoč, je vseč, ko jim sošolci pomagajo pri učenju in jim svetujejo, kako naj se učijo, da bodo bolj uspešni. Vseč jim je tudi, kadar jim pomagajo starejši učenci, ki so imeli podobne težave kot oni.

² Delovno skupino sestavljajo predstavniki Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, Iniciative za ohranitev obveznega tujega jezika v osnovni šoli, predstavniki vseh slovenskih filozofskih in pedagoških fakultet, Pedagoškega inštituta, Sindikata vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture Slovenije, Združenje ravnateljic in ravnateljev osnovnega in glasbenega šolstva in Zveze aktivov svetov staršev Slovenije.

³ Kesić, S. (2012). Stališča učencev do različnih oblik učne pomoči v osnovni šoli: diplomsko delo. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta

Na podlagi izsledkov raziskave lahko zaključimo, da so oblike razširjenega programa osnovne šole odlična priložnost za organizacijo in izvedbo različnih oblik pomoči, kot npr. vrstniška pomoč v okviru dopolnilnega pouka, skupinske oblike pomoči in v času podaljšanega bivanja.

- vključevanje učencev priseljencev v dodatni in dopolnilni pouk (Vižintin)⁴ ugotavlja, da vse oblike razširjenega programa vplivajo izjemno spodbudno na medsebojne odnose vseh udeležencev v pedagoškem procesu, omogočajo konkretno pomoč učencem (npr. pri dopolnilnem pouku, individualni in skupinski pomoči ter v podaljšanem bivanju), razvijajo učenčeva močna področja (npr. pri interesnih dejavnostih in dodatnem pouku) in vplivajo na usvajanje jezika okolja.

- vključevanje nadarjenih učencev v oblike razširjenega programa⁵ (Raziskava Jurišević: 2012) je pokazala, da so nadarjeni osnovnošolci najbolj zadovoljni z oblikami razširjenega programa osnovne šole, kot so npr. interesne dejavnosti in dodatni pouk. Avtorica predlaga usmeritev pozornosti na pripravo čim bolj avtentičnih obogatitvenih dejavnosti glede na potrebe nadarjenih učencev in skrb za medsebojno druženje nadarjenih in njihovo medsebojno sodelovanje v obliki različnih nalog in projektov. Izvedbo tovrstnih dejavnosti lahko omogočimo preko različnih oblik razširjenega programa, kot so npr. interesne dejavnosti, dodatni pouk in skupinske oblike pomoči. Vzgoja in izobraževanje otrok, ki potrebujejo podporo pri učenju in/ali socialni participaciji, se v obdobju osnovnošolskega izobraževanja, izvaja v skladu z Zakonom o osnovni šoli, Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami - ZUOPP-1, Učne težave v osnovni šoli : konceptom dela (2008), Smernicami za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole, Konceptom odkrivanja in dela z nadarjenimi - za OŠ, 1999 in drugimi predpisi, ki urejajo področje osnovnošolskega izobraževanja.

RAZŠIRJEN PROGRAM IZ PERSPEKTIVE UČENCA IN UČITELJA 21. STOLETJA

Kakšnega otroka si pravzaprav želimo ? Kakšnega učenca si želimo? Kakšnega učitelja si želimo?

Današnji šolajoči so predstavniki generacije Z, rojeni od leta 1995 naprej, ki danes predstavlja približno 20 % populacije. Gre za t. i. mrežno generacijo, ki odrašča v svetu hipnih informacij in ne pozna sveta brez tehnologije in brezžičnega omrežja. Po mnenju strokovnjakov živijo v stalnem stresu, saj so z vseh strani »napadani« z informacijami (Pompe, 2010)⁶. Čas preživljajo na spletu, imajo online identitete in so med seboj zelo povezani. Želijo si sodelovati pri vsem, kar vpliva na njihovo življenje. Zanje je življenje umetniško polje – so ekspresivni, originalni, digitalni umetniki. (Ovsenik, Kozjek, 2015)⁷

Učijo se predvsem z raziskovanjem in s sposobnostjo vsesplošne rabe IKT, ne želijo brati obsežnih besedil in hitro preusmerjajo pozornost. Prednost dajejo delu in učenju po lastni izbiri. (prav tam)

Raje se sporazumevajo digitalno kot v živo, zgledujejo se po zvezdah spletnih video kanalov in po raziskavah sodeč namerava kar 72 % generacije iz svojega hobija ustvariti zaposlitev (Zajc Tadina, 2015)⁸.

Potrebujemo šolo in učitelje, ki se bodo sposobni odzvati na aktualne, diferencirane in individualizirane potrebe šolajočih se otrok, ki bodo v svoje strategije zmogli vključiti njihove prednosti in načine bivanja (želja po sodelovanju, originalnost, digitalnost), obenem pa bodo zmožni upoštevati najnovejša spoznanja s področja pedagoško-psiholoških strok. Temeljna prizadevanja sodobne šole so usmerjena v razvijanje koncepta inkluzivnosti v najširšem pomenu besede, tj. v smeri personaliziranega poučevanja. To vključuje soudeležbo učenca v vseh fazah učnega procesa, od načrtovanja ciljev učenja, preko razmisleka o tem, kako naj te cilje doseže, udeležbo v raznovrstnih dejavnostih in zbiranje dokazov o napredku, samospremljanja in samovrednotenja do kakovostne povratne informacije tako na posamezne dosežke kot na celoten napredek oz. celotno učno pot. Tej nalogi bo kos učitelj, ki poglobljeno razume razvojne karakteristike učenca na stopnji, na kateri poučuje, ki je seznanjen z najnovejšimi spoznanji relevantnih strok in jih je v svoji vsakodnevni praksi zmožen in pripravljen uresničiti. Obenem pa je senzibilen za individualne značilnosti in potrebe svojih učencev.

⁴ Sinjur, A. (2016). Specifični programi za podporo pri vključevanju priseljenjskih učencev v osnovne šole v Sloveniji: doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta

⁵ Jurišević, M. (2012). Nadarjeni učenci v slovenski šoli. Ljubljana : Pedagoška fakulteta

⁶ Pompe, A. <http://citymagazine.si/clanek/generacije-z-znacilnosti-generacije-rojene-med-leti-1995-in-2010/>. Pridobljeno 2. 9. 2016.

⁷ Ovsenik, R., Kozjek, D. (2015). Vrednote generacij. Revija za univerzalno odličnost. Let. 4/Št. 2. Str. 17 – 32.

⁸ Zajc Tadina (2015). Raznolikost generacij v procesu vodenja. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Da bi učitelj bil zmožen odgovoriti na visoke zahteve tako stroke kot populacije učencev, potrebuje ustrezne pogoje, med katerimi je najpomembnejši pedagoški vodja (ravnatelj) z jasno vizijo, širokim znanjem ter močno podporo in posluhom za svoj kolektiv, ki ustvarja pogoje, da skupnost učiteljev, iz skupine nepovezanih posameznikov postaja skupina sodelujočih posameznikov, ki deluje v smeri skupne vizije, deluje v timih, sonačrtuje in soustvarja, se samovrednoti, se medsebojno podpira in drug od drugega uči.

Ob analizi prevladujočih teorij učenja, v določenem časovnem in prostorskem prerezu, lahko odgovorimo na zgoraj zastavljena vprašanja. Pojmovanju učenja vedno botruje določena prevladujoča teorija učenja, ki podpira določene didaktične izvedbe pouka. Učenec / otrok se razvija, oblikuje v odraslo osebnost skozi celoten VI-proces institucionalizirane vzgoje. Ne da se ločiti razvoja otroka med obvezen in razširjen program šole. Če pa je pouk poudarjeno usmerjen predvsem na sistematično spodbujanje in usmerjanje spoznavnega razvoja otroka, v nekoliko manjši meri in manj sistematično so tekom rednega pouka spodbujana in spremljana ostala razvojna področja (čustveni, socialni, moralni in telesni razvoj). Zato bi lahko šola prav z razširjenim programom zagotavljala prostor za bolj načrtne in sistematične spodbude na teh področjih.

»Premik od pojmovanja učenja kot zapomnjevanja k omenjenim kompleksnim pojmovanjem učenja je de Corte (2013) zajel v naslednji klasifikaciji razlag procesov učenja:

- Prvotne (zlasti behavioristične) teorije so učenje razumele kot odzivanje na dražljaje in preslikavanje.
- Sledile so koncepcije procesiranja informacij; te so učenje razumele kot usvajanje znanja, ki ga učenec organizira s pomočjo kognitivnih operacij. Osrednji koncepti pri tem so mentalni procesi in strukture znanja.
- Aktivne koncepcije učenja pa govorijo o konstruiranju (in ne le strukturiranju) znanja in nenehno potekajoči reorganizaciji lastnih mentalnih struktur in učenje opredeljujejo kot samorazlago in ustvarjanje pomenov . . .«⁹

Poleg kognitivnih, torej v ospredje postavljamo tudi druga razvojna področja, predvsem pa temeljne spretnosti in veščine, ki prečijo udejstvovanje posameznika v najraznovrstnejših življenjskih situacijah.

Izhodišče za oblikovanje smernic in ciljev razširjenega programa zagotavlja eden najsplošnejših ciljev izobraževanja, tj. celovito podpreti vsestranski razvoj otroka.

Zato lahko odgovorimo na zgornja vprašanja, da si želimo, v najširšem smislu, razmišljujočega in kreativnega, sodelovalno naravnane, družbeno odgovornega, socialno občutljivega, samozavestnega, srečnega in zdravega ter uspešnega in zaupanja vrednega posameznika.

V ta (v nadaljevanju boljše razčlenjen) cilj bi veljalo usmeriti dejavnosti razširjenega kurikula. Učenci naj bi igrivo urili temeljne socialno-emocionalne veščine in naravnosti, kot so npr. sporazumevanje in sodelovanje, strpnost, odgovornost, skrb zase in za drugega, empatija, uravnavanje konfliktov, čustveno odzivnost in izraznost itd.

Dejavnosti bi obenem predstavljale priložnost za kreativno izražanje na različnih področjih, za svobodo misli, za izgradnjo samozaupanja ter s tem potenciala za dejavno in odgovorno participacijo v družbi.

Mednarodna primerjava RP v nekaterih šolskih kurikuli držav EVROPSKE UNIJE

Skupna značilnost razširjenega programa pregledanih nacionalnih kurikulov je v tem, da podpirajo tiste cilje vzgoje in izobraževanja, ki jih učenci osnovnih šol nekoliko slabše dosegajo v obveznem programu. Zajemajo predvsem področje socialnih in sodelovalnih veščin; razvoj praktičnih veščin, ki jih učenci potrebujejo v življenju; podjetniških kompetenc; transversalne kompetence; »health and well being«: »skrb za zdravje in dobro počutje«. Skorajda v vseh kurikuli je v izvedbenem delu moč zaslediti usmerjanje izvedbe razširjenega programa na način, da bo učenec v dejavnostih užival in da jih bo izvajal z veseljem. V marsikateri državi so dejavnosti razširjenega programa plačljive in so namenjeni heterogenim populacijam, ponekod vključujejo tudi starše in otroke skupaj (Švedska, Finska). Poimenovanje razširjenega

⁹ Montessori, M. (1999). Education for the new world. Oxford, England: Clio press.

programa zasledimo v različno v različnih državah. Ponekod ga navajajo kot Extra Curricular Activities, School Clubs and activities, out of school activities.

Finska: razširjen program se izvaja izven urnika osnovnega pouka, vendar dejavnosti podpirajo nacionalne cilje vzgoje in izobraževanja, poučevanja in sledijo globalni kurikularni usmeritvi. So del neobveznega programa, ki pomembno vplivajo na bogatenje šolske kulture. So v podporo otrokovega vsestranskega razvoja. Glavni cilj dejavnosti razširjenega programa je zadovoljevanje učenčevih potreb na osnovi izkustvenega učenja, sodelovanja, doseganja uspehov in doživljanja zadovoljstva ob tem. Učenci sodelujejo pri načrtovanju teh aktivnosti, s tem vključujejo starše, kot partnerje šole in se posredno vključujejo v širši šolski okoliš.

Aktivnosti pred- in po obveznem programu temeljijo na vrednotah OŠ in pokrivajo človekove pravice, enakost, demokratičnost, ohranjanje naravne raznolikosti in okolja ter sprejemanje multikulturalizma. Tako kot v obveznem delu programa morajo tudi v razširjenem programu aktivnosti spodbujati odgovornost, občutek za skupnost ter spoštovanje pravic in svobode posameznika.

Temeljni namen aktivnosti razširjenega programa (before- and after school activities) je podpirati učenčev čustveni, socialni in etični razvoj, spodbujati socialno vključenost in enakost ter družinam in šolam pomagati pri opravljanju vzgojno-izobraževalnih nalog.

Glavne naloge razširjenega programa so:

- smernice za učenčeve prostočasne dejavnosti,
- podpora za učenčev zdrav razvoj,
- podpora učenju,
- zgodnja intervencija (zgodnje odkrivanje UT in primanjkljajev)
- socialno opolnomočenje.

Aktivnosti razširjenega programa so razporejene v naslednja področja:

- Fizična vadba in aktivnosti izven šolskih prostorov
- Etični razvoj in enakost
- Igra in interakcija
- Obroki in počitek
- Kultura in tradicija
- Ročne spretnosti in veščine
- Vizualno, glasbeno, telesno, jezikovno izražanje
- Veščine medijske pismenosti
- Različna področja znanja in veščin
- Opravila dnevne rutine; okolje in trajnostno naravnan življenjski slog ¹⁰

Škotska:

Že sam naslov programa: »Curriculum for excellence through outdoor learning«¹¹, izraža vizijo na Škotskem, kjer jim je cilj, da so njihovi otroci in mladi uspešni učenci, samozavestni posamezniki in učinkoviti odgovorni državljani. To je eden izmed osrednjih ciljev, navedenih v nacionalnem dokumentu in narekuje tesno povezanost z lokalno samoupravo. V okviru programa želijo, da bi učenci razvijali vrednostni sistem - biti: pametnejši, zdrav, varnejši in močnejši, skrbeti za zeleno okolje, bogatejši in bolj pošten.

Torej, zelo podobno Finskemu modelu tudi Škotska uresničuje cilje osnovnošolskega programa znotraj razširjenega programa, s tem da škotski nacionalni program izraziteje vzpostavlja sodelovanje s širšim družbenim okoljem.

Estonija: številne paralele lahko zasledimo med finskim, estonskim in škotskim nacionalnim kurikulumom, kjer je namen in cilji razširjenega programa čim bolj razvijati potencialne posameznika in dovolj zgodaj poskrbeti za razvoj občutka odgovornosti, z razliko, da škotski kurikulum izrazito poudarja pomen šitšega učnega okolja, v katerem se izvaja razširjen program. Učno okolje naj bi bilo čim bolj avtentično s tipičnimi značilnostmi realnega lokalnega okolja. S tem naj bi učenci imeli možnost vživljanja in razvijanja spoštovanja multikulturalnosti, strpnosti, pozitivnega odnosa do drugačnih

¹⁰ National framework for before- and after- school activities in basic education 2011. Finnish National Board of Education

¹¹ Curriculum for excellence through outdoor learning: Learning and Teaching Scotland 2010

Hrvatska

Značilnost hrvaškega nacionalnega kurikula je v okvirnem konceptu. Okvir nacionalnega kurikula daje posebno pozornost na: znanje, solidarnost, identiteto, odgovornost. Poleg navedenih štirih področij, so dodatno izpostavljene: integriteta, spoštovanje, zdravje in podjetnost.

Ključne kompetence, ki so v nacionalnem osnovnošolskem kurikulu jedrna vsebina, se razvijajo v obveznem učnem programu in razširjenem programu, v katerega se učenci prostovoljno vključujejo, v sodelovanju s starši.

Slika 2.¹²

Diferenciacija pouka in izbirni predmeti so značilnost prilagoditev različnih učenčevim potrebam v učnem procesu osnovnega in razširjenega programa. Poleg tega uvajajo fakultativno poučevanje posameznih predmetov, module, izvajanje dodatnih in / ali dopolnilnih ur izobraževanja, projekte, ekskurzije, izlete, obšolske dejavnosti, podjetniške krožke, dejavnosti za delo z nadarjenimi, podaljšano bivanje. V razširjeni program se učenci vključujejo prostovoljno, v sodelovanju s starši. Tako kot v Sloveniji, imajo tudi na Hrvaškem posebej usmerjeno delo za učence s posebnimi potrebami in delo z nadarjenimi kot oblika razširjenega programa.

IZHODIŠČE, NAMEN, CILJI, NAČELA, PODROČJA

Izhodišče

Potreba po spremembi razširjenega programa izhaja iz sodobnih strokovno-didaktičnih spoznanj, da poleg ukrepov na sistemski ravni program spremenimo tudi kakovostno.

Pri spremembi programa je potrebno upoštevati vpetost šole v nacionalni in mednarodni prostor.

Prav tako je potrebno upoštevati tudi strategijo vseživljenjskega učenja, kar pomeni učence usposabljanje za nenehno pridobivanje znanj in veščin za različne potrebe in interese.

¹² Generičke kompetencije u sustavu odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske v: Celovita nacionalna reforma, predlog okvirnega nacionalnega programa, 2016

Pozornost je potrebno nameniti tudi strategiji trajnostnega razvoja z vidika ohranjanja naravnega ravnovesja in kakovostnih življenjskih razmer.

Ob pregledu letnih in dnevnih priprav na pouk ter učnih zadolžitev učencev, vidimo, da je spodbujanje individualnega razvoja zapostavljeno. Poučevanje in učenje temelji na skupnih vzgojno-izobraževalnih ciljih, opredeljenih v UN (neobvezni izbirni predmeti) in konceptih (Podaljšano bivanje, Interesne dejavnosti idr.), ne da bi ob tem upoštevali potrebe, zmožnosti in interese učencev (personalizacijo) ter na podlagi tega odpravljali ovire za učenje, vzpostavljali pogoje za visoko kakovost in dvigovanje standardov (Hopkins, 2007; Pedagoška enciklopedija, 1989).

Zato je ta prenova obvezen pogoj za dvig kakovosti tako na sistemski in izvedbeni ravni, ki posameznemu učencu omogoča razvoj s skladu z njegovimi interesi in potrebami.

Namen

Namen razširjenega programa osnovne šole je spodbujati celostni razvoj učenca, prispevati h kakovosti uresničevanja ciljev osnovnošolskega izobraževanja s tem, da bogati in nadgrajuje obvezni program, omogoča večjo izbirnost, spodbuja in usmerja učenca k samoregulativnemu, vseživljenjskemu učenju in trajnostnemu razvoju ter aktivni participaciji v ožjem in širšem družbenem okolju.

Izvajanje razširjenega programa omogoča uresničevanje učenčevih interesov, zmožnosti, boljše spoznavanje /samospoznavanje učenca, razvijanje kakovostnih medsebojnih odnosov in vzpostavljanje zdravega načina življenja.

Cilji

Cilji razširjenega programa temeljijo na splošnih ciljih osnovnošolskega izobraževanja (ZOŠ, 2006, 2. člen). Razširjeni program osnovne šole predstavlja priložnost za sistematično spodbujanje nekaterih vidikov gibalnega, psiho-socialnega (čustveni, moralni, socialni) in spoznavnega razvoja, ki so pri rednem pouku manj poudarjena.

Temeljni cilji:

- pridobivati veščine učenja za uspešno samostojnega učenje;
- spodbujati in razvijati ustvarjalnost, inovativnost in podjetnost;
- razvijati sodelovalno kulturo za kakovostno sporazumevanje in socialno opolnomočenje;
- razvijati strpnost, sprejemati drugačnost (etično, spolno, versko) ter krepiti zavedanje in spoštovanje pravic in odgovornosti;
- skrbeti za redno gibanje in zdravje;
- razvijati praktične življenjske veščine.

Za uresničevanje zgoraj navedenih ciljev je potrebno upoštevati individualne zmožnosti učenca, njegove potrebe, interese in potenciale.

Načela

Načela predstavljajo osnovno usmeritev oziroma okvir za profesionalno opravljanje dela na področju razširjenega programa v osnovnošolskem izobraževanju.

Poleg splošnih načel in ciljev vzgoje in izobraževanja je potrebno v okviru razširjenega programa upoštevati še specifična pedagoška načela, ki se med sabo smiselno prepletajo in dopolnjujejo. Osnovno vodilo načel razširjenega programa je vzpostaviti spodbudno učno okolje za učinkovito udeleževanje ciljev razširjenega programa.

Vsak vzgojno-izobraževalni zavod v letnem delovnem načrtu šole razširjenemu programu nameni posebno pozornost. Nabor/izbira dejavnosti razširjenega programa je v skladu z zakoni in drugimi predpisi (~~Preglednica 1~~).

Načelo odprtosti, fleksibilnosti in izbirnosti programa

Vzgojno-izobraževalni zavod v skladu s pogoji in z razpoložljivimi možnostmi organizira vzgojno-izobraževalno delo tako, da učencem poleg obveznega programa ponudi tudi razširjeni program, kjer potekajo različne vzgojno-izobraževalne dejavnosti, ki so oblikovane na podlagi potreb in interesov učencev in njihovih staršev.

Vzgojno-izobraževalni zavod v okviru dejavnosti, ki potekajo v razširjenem programu skrbi za skladen čustveni, socialni, spoznavni in telesni razvoj učencev.

Vzgojno-izobraževalni zavod se v okviru dejavnosti razširjenega programa povezuje in sodeluje:

- s starši (poklicno svetovanje, zaključne prireditve),
- z drugimi osnovnimi šolami,
- podjetji v neposrednem okolju,
- s knjižnico, kulturnimi institucijami,
- zdravstvenim domom,...

Načelo avtonomije in odgovornosti

Avtonomno odločanje temelji na strokovni usposobljenosti strokovnih delavcev in omogoča uravnoteženo izvajanje koncepta razširjenega programa. Strokovnemu delavcu daje proste roke pri izbiri dejavnosti in vsebin za doseganje ciljev na posameznih področjih.

Odgovornost strokovnega delavca pomeni strokovnost in etičnost pri delu. Strokovni delavec mora biti odgovoren do otrok, staršev, sodelavcev in širšega okolja.

Načelo povezovanja in timskega dela

Dejavnosti razširjenega programa se povezujejo, prepletajo, dopolnjujejo in nadgrajujejo z vzgojno-izobraževalnimi dejavnostmi v okviru obveznega programa.

Prav tako poteka znotraj razširjenega programa v okviru dejavnosti, ciljev in vsebin horizontalno in vertikalno povezovanje.

Eden izmed pogojev za kakovostno izvajanje vzgojno-izobraževalnih dejavnosti v razširjenem programu je timsko delo (iz skupnosti manj /nepovezanih posameznikov postati skupina sodelujočih posameznikov, ki delajo v smeri skupnega cilja).

Timsko delo strokovnih delavcev, ki sodelujejo v razširjenem ali v razširjenem in obveznem programu je prisotno v fazi načrtovanja, izvajanja in evalvacije.

Načelo povezovanja in timskega dela razumemo tudi kot ustvarjanje pogojev za medvrstniško sodelovanje, ki vključuje različne sodelovalne oblike učenja in medvrstniške pomoči ter oblike sodelovanja za urjenje temeljnih socialno/emocionalnih veščin (empatija, uravnavanje konfliktov).

Načelo uresničevanja potreb in interesov učencev

Raznovrstna ponudba vzgojno-izobraževalnih dejavnosti dejavnost in možnost izbire učencem omogoča razvijanje in uresničevanje njihovih potreb, interesov, nagnjenj.

Skozi fleksibilne modele in oblike vzgojno-izobraževalnega dela je potrebno preseči oddelčno organizacijo dela.

Vsebinska in didaktično-metodična personalizacija daje učencem možnost kompenzacije oz. odpravljanje pomanjkljivosti in se usposobiti za samostojno učenje ter možnost hitrejšega napredovanja, nadgradnje oz. akceleracije za učence, ki presegajo določene standarde znanja.

Pri vključevanju učenca v razširjeni program ga šola obravnava kot posameznika in ga obremenjuje v skladu z njegovimi potrebami, interesi in specifičnostmi v posameznem razvojnem obdobju.

Načelo formativnega spremljanja in inkluzije

Načelo formativnega spremljanja daje učencu možnost, da izrazi svojo individualnost, ki je povezana z iskanjem osebnega smisla, načrtovanjem in udejanjanjem učenčevih poti, ki so prilagojene njegovemu načinu učenja, uveljavljanju zmožnosti in interesov ter ohranjanju radovednosti in ustvarjalnosti.

Pri tem je pomembno spodbujanje samoaktivnosti učenca ter zmožnosti samouravnavanja in samopresoje. S tem učenec izgrajuje samozaupanje, postaja samozavestni posameznik in odgovoren državljan.

Načelo ustvarjalnosti, inovativnosti in podjetnosti

Dejavnosti, ki potekajo v okviru razširjenega programa pri učencih spodbujajo tiste osebnostne lastnosti, ki so pomembne za razvoj ustvarjalnosti, inovativnosti in podjetništva.

Dejavnosti morajo biti načrtovane tako, da bodo učence usposabljele za samostojno, ustvarjalno in inovativno razmišljanje. Poleg tega bodo spodbujale razvoj ustvarjalnih sposobnosti, opogumljale učence, da eksperimentirajo, se izražajo na svojstvene načine, sodelujejo z drugimi, rešujejo probleme in prevzemajo pobude.

Načelo strokovne utemeljenosti in pogojev za izvedbo

Koncept razširjenega programa upošteva specifične značilnosti posameznih vzgojno-izobraževalnih obdobj ter raznolike zmožnosti, interese in talente učencev.

Za kakovostno izvajanje razširjenega programa je potrebno skrbeti za stalno strokovno spopolnjevanje vodstvenih in strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnem zavodu.

Prav tako je pomembno sistematično spremljanje, analiziranje in načrtovanje pogojev za kakovostno izvajanje vzgojno-izobraževalnih dejavnosti razširjenega programa.

Področja razširjenega programa

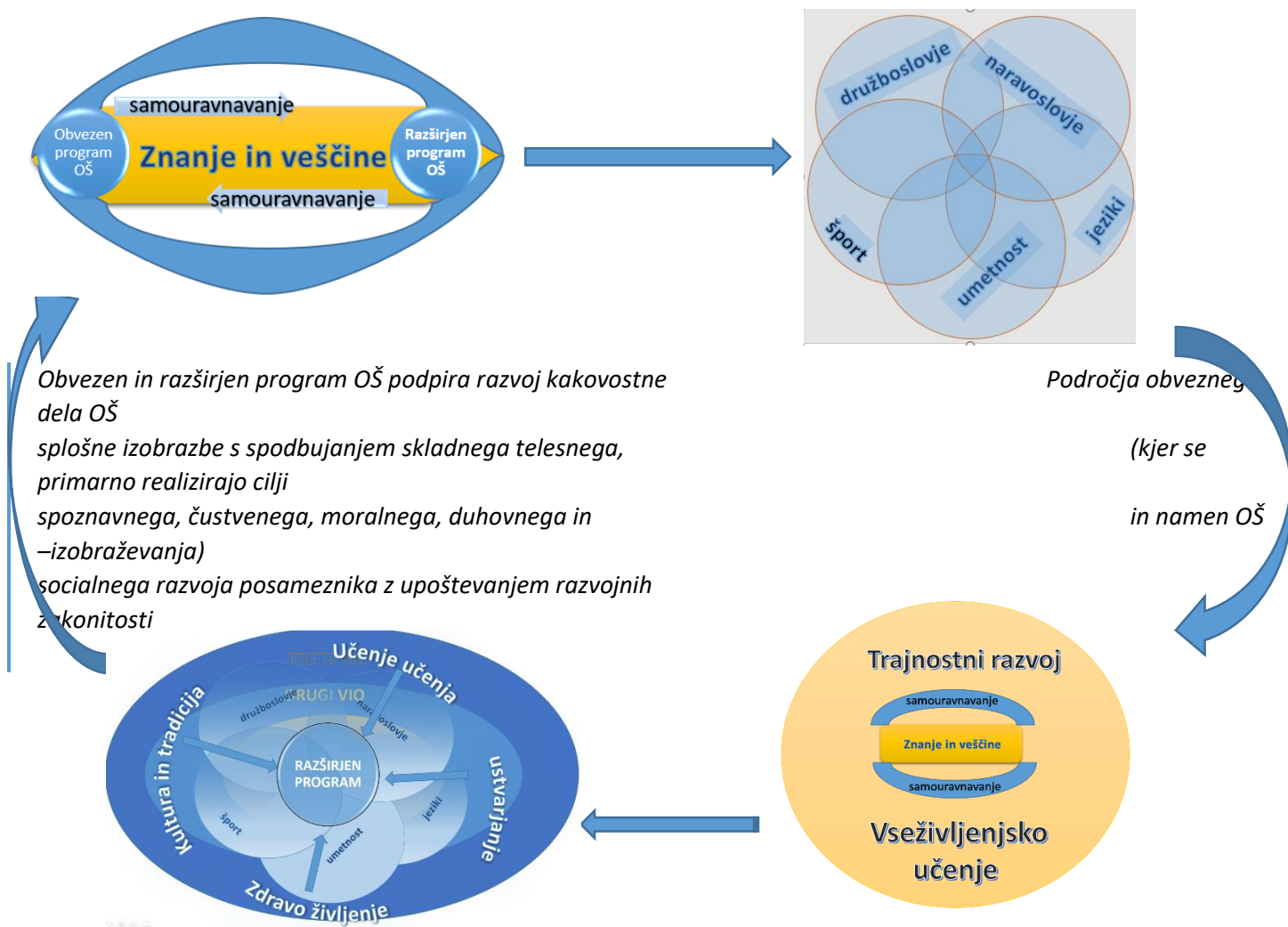
V 2. členu Zakona o osnovni šoli (Zakon o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-K) je v ciljih zapisano, da šola zagotavlja kakovostno splošno izobrazbo vsemu prebivalstvu tako, da spodbuja skladen telesni, spoznavni, čustveni, moralni, duhovni in socialni razvoj posameznika z upoštevanjem razvojnih zakonitosti;...

Če pa upoštevamo še »Kriterije in smernice učnih dejavnosti 21. stoletja«¹³, ki postavljajo v ospredje:

- sodelovanje (collaboration)
- izgrajevanje znanja (knowledge construction)
- komunikacijske veščine (skilled communication)
- realno reševanje problemov in inoviranje (real-world problem-solving and innovation)
- uporaba IKT v podporo učenju (use of ICT for learning)
- samouravnavanje (self regulation)

....lahko proces vzgoje in izobraževanja, skozi obvezen in razširjen program, shematično prikažemo takole:

¹³ ITL Research Innovative Teaching and Learning; Sponzored by Microsoft Partners in Learning; Kriterije in smernice določil SRI International; 21CLD (21st Century Learning Design)

Razširjen program podpora obveznega načel in ciljev z namenom samo-regulacije znanja in veščin vseživljenjskega učenja

Ob upoštevanju namena, trajnostnega razvoja ter

Obrazložitev:

V vseh ključnih dokumentih, ki opredeljujejo namen, cilje in strategijo osnovnošolskega izobraževanja, je izpostavljen področje znanja in veščin, ki ga učenci skozi obvezen in razširjen program konstantno samouravnavajo. Razvoj ključne kompetence »učenje učenja« pri tem učencu omogoča permanentno samo-regulacijo dosežkov na področju znanja in veščin, ki jih pridobivajo in razvijajo skozi obvezen in neobvezen del kurikula. V obveznem delu učenci dosegajo cilje na področju znanj in razvijajo veščine, opredeljene s standardi in priporočili v učnih načrtih, medtem, ko so dejavnosti razširjenega programa usmerjene v podporo (učenci lahko nadomestijo oz. dopolnijo zamujeno

znanje in veščine, če tega niso zmogli v rednem pouku - npr. do sedaj pri dopolnilnem pouku **ter individualni in skupinski pomoči učencem**), ali svoje znanje razširijo in poglobijo, če za določene teme in področja izkažejo močnejši interes (po trenutno veljavni zakonodaji: delo z nadarjenimi, dodatni pouk, priprava na tekmovanja itd.) **ter samorealizacijo posameznika (doseganje interesne dejavnosti in neobvezni izbirni predmeti).**

V celoti pa kurikulum osnovne šole omogoča posamezniku samorealizacijo družbenega bitja, z doseganjem in razvijanjem elementov, zapisanih v ključnih dokumentih trajnostnega razvoja in vseživljenjskega učenja.

Širitev znanj in veščin povsem sovпада tudi s cilji in načeli trajnostnega razvoja¹⁴

Strategija izpostavlja naslednja področja delovanja:

- o globalna odgovornost,
- o medgeneracijska pravičnost in solidarnost,
- o povezovanje gospodarskih, družbenih in okoljskih ciljev,
- o previdnostno načelo in
- o načelo sodelovanja (javnosti pri odločanju).

Vir: <https://eucbeniki.sio.si/geo1/2558/index1.html>

Poleg zgoraj navedenega dokumenta je vrednost razširjenega programa osnovne šole tudi v uresničevanju ciljev in namena vseživljenjskega učenja, opredeljenega v dokumentu:¹⁵

»Z ustvarjanjem boljših možnosti za vseživljenjsko učenje in z vpeljevanjem vseživljenjskega učenja in izobraževanja želimo v šolskem obdobju in še posebno v sami šoli:

- postaviti temelje za uspešno vseživljenjsko učenje;
- razvijati trdno temeljno znanje, spretnosti, motivacijo; temeljne ideje, vodilna načela; kategorialni sistem, interpretacijske vzorce; temeljne spretnosti in kvalifikacije;
- razviti in utrditi pozitivno razredno in šolsko ozračje ter učno kulturo;
- spodbujati sodelovalnost, skupinsko delo in problemsko učenje ter razmišljanje v učni skupini;
- spodbujati raznolikost učnih in šolskih poti (karier);
- razvijati sposobnosti za samostojno učenje;
- usmerjati učenca tako, da bo znal zaznavati in odkrivati svoje močne in šibke točke;
- povečati sprejemljivost za izkušnje in dejavnosti zunaj šol;
- povečati smiselnost in pomembnost ter življenjskost šolskega učenja (za različne potrebe družbe in posameznika);
- spodbujati ustvarjalno in inovativno mišljenje ter ustrezne prijeme pri načrtovanju akcij;
- doseči, da bo način učenja manj temeljil na dojetanju predmetnih in vnaprej predpisanih vsebin v kurikularnem sistemu, po posameznih disciplinah, bolj pa na reševanju problemov na interdisciplinarni, medsektorski

¹⁴ AGENDA ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ DO LETA 2030; Ministrstvo za zunanje zadeve

¹⁵ Strategija vseživljenjskega učenja v Sloveniji: (julij, 2007): Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije.

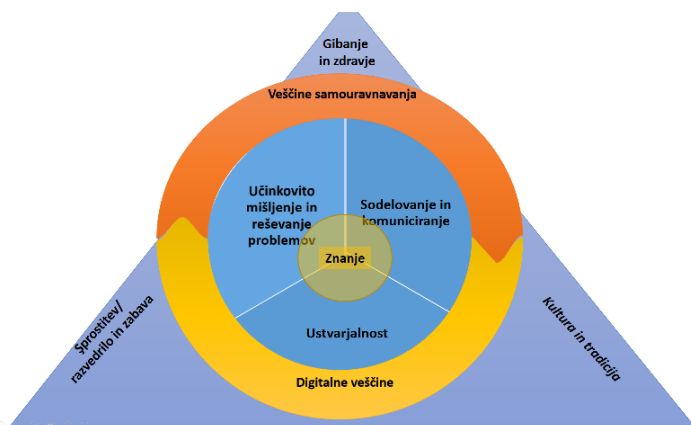
podlagi;

- preusmeriti šolo od po večini izolirane ustanove k vlogi javnega središča za učenje, odprtega v krajevno okolje, za različne učne interese, osebe, ki jih zanima učenje, in ki s prožnimi načini spodbuja vse (tudi zunanje strokovnjake) k sodelovanju;
- pridobiti naklonjenost učiteljev za promoviranje in udejanjanje strategije vseživljenjskosti učenja v šoli;
- učitelji naj upoštevajo tudi rezultate osebnega (neformalnega) in zunajšolskega učenja; tudi učenje praktičnih opravil in socialno učenje ter upoštevanje in spodbujanje samostojnega učenja povečuje veselje do učenja;
- pri delu z vsemi učenci v šoli, to velja zlasti za osebe s posebnimi potrebami, imajo posebno vlogo individualizacija in diferenciacija ter uvajanje aktivnih učnih metod;
- pomembne možnosti daje izbirnost v skladu s posameznikovimi interesi.«

Znanje in veščine učenci izgrajujejo iz različnih predmetnih področij, poleg tega pa razvijajo veščine, ki prečijo vsa področja ter praktične, življenjske veščine.

Področja razširjenega programa v nekem smislu presežejo in nadgrajujejo obvezen program, saj ustvarjajo prostor tako za nove vsebine kot za drugačne oblike in metode dela.

Prepletenost in soodvisnost razvoja znanja in veščin, podprta z veščino samouravnavanja in digitalno veščino, je prikazana v naslednji shemi:

Obrazložitev:

Znanje, ki je osredinjen cilj in namen osnovnošolskega izobraževanja, se ob razvoju kompetenc sodelovanja in komuniciranja, ustvarjalnosti, učinkovitega mišljenja in reševanja problemov, ki jih krovno opredeljujemo s kompetenco učenje učenja, realizirajo na področjih gibanja in zdravja, kulture in tradicije ter ob sprostitvenih, razvedrilnih in zabavnih dejavnostih.

Pomembno je, da se otroci, vključeni v razširjeni program naučijo veščin, ki jim omogočajo samostojno funkcioniranje v vsakdanjem življenju doma in v šoli: prehranske in higienske navade, temeljne ročne spretnosti (šivanje, kuhanje ...). Obenem pa razširjen program predstavlja široko in raznoliko ponudbo dejavnosti, ki presega redni program tako vsebinsko (ponudba dodatnih vsebin) kot organizacijsko (drugačne organizacijske oblike, npr. moduli, krajši čas trajajoči »krožki«, bolj v obliki projektov), ki omogočajo igrivo učenje skozi gibanje, ustvarjanje in odkrivanje.

Na osnovi strategije trajnostnega razvoja, namena in ciljev vseživljenjskega učenja ter ciljev osnovne šole na področju vzgoje in izobraževanja, ob zavedanju permanentne samoregulacije znanja in veščin, izpostavljam **štiri področja razširjenega programa**, ki podpirajo čim boljše dosežke učencev v obdobju osnovne šole:

1. Učenje učenja (v podporo samo-regulacije znanja in veščin)
2. Ustvarjanje
3. Zdravo življenje
4. Kultura in tradicija

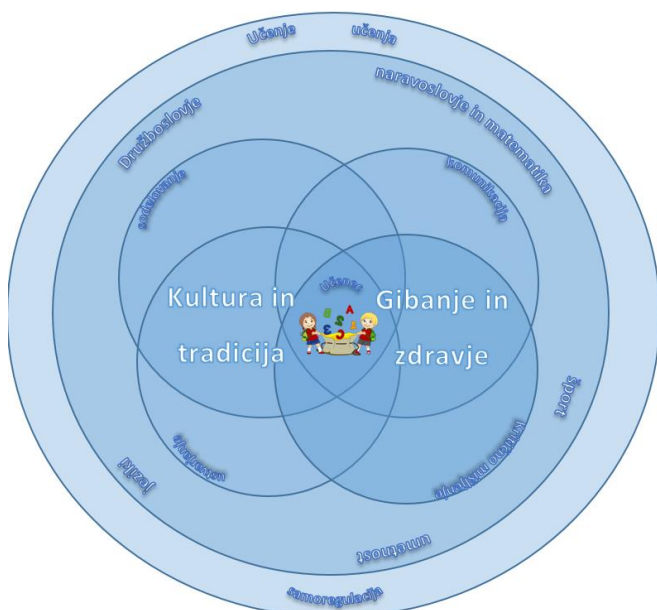
1. Učiti se učenja in zmožnost samoregulacije
2. Razvijati transverzne veščine
3. Zdravo živeti in se gibati
4. Ohraniti tradicijo in razvijati kulturo

Ali

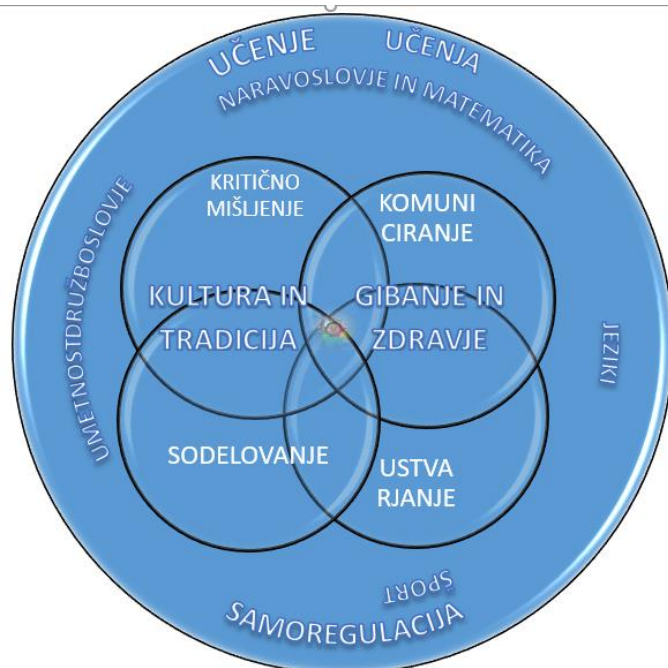
1. ZDRAVJE IN GIBANJE
2. KULTURA IN TRADICIJA

Znotraj obeh področij se uresničujejo cilji:

1. transverzalnih veščin (ustvarjanje, sodelovanje, kritično mišljenje in komuniciranje)
2. vsebinskih področij (družboslovja, naravoslovja in matematike, jezikov, športa in umetnosti)

Oz.

Koncept razširjenega programa osnovne šole tako poudarja procesni vidik in se v nobeni točki, z nobeno dejavnostjo, ne sooča z standardiziranimi programi (učnimi načrti, standardi znanj, ocenjevanjem...)

Učenje učenja

»Učenje učenja je sposobnost učiti se in vztrajati pri učenju, organizirati lastno učenje, vključno z učinkovitim upravljanjem s časom in informacijami, individualno in v skupinah. Ta kompetenca vključuje zavest o lastnem učnem procesu in potrebah, prepoznavanje priložnosti, ki so na voljo, in sposobnost premagovanja ovir za uspešno učenje. Pomeni pridobivanje, obdelavo in sprejemanje novega znanja in spretnosti ter iskanje in uporabo nasvetov. Z učenjem učenja učenci nadgrajujejo svoje predhodne izkušnje z učenjem in življenjske izkušnje v različnih okoliščinah: doma, v službi, pri izobraževanju in usposabljanju. Motivacija in zaupanje vase sta za kompetenco posameznika odločilni.«¹⁶

»Spremembe v izobraževalnem okolju postavljajo učitelji pred številne izzive. Prvič, zahtevajo stalen proces učenja in profesionalne rasti, kar se kaže v učnem procesu na šoli. Drugič, generirajo potrebo po širšem in novem znanju. In tretjič, z učenjem učitelj razširi svoje zanje, osredotoča se na motiviranje učenja v učnem procesu in samoregulacijo učenja.«¹⁷

Kompetenca učenje učenja podpira razvoj temeljnih prečnih veščin, potrebnih za učinkovito, konstruktivno, družbeno odgovorno in participatorno delovanje v sodobni, kompleksni družbi (cilji trajnostnega razvoja):

1. **učinkovito mišljenje in sposobnost reševanja problemov**, ki vključuje različne vidike kritičnega mišljenja (npr. argumentiranje, delo z viri, vrednotenje v skladu s kriteriji, metakognitivne strategije, postavljanje hipotez, napovedovanje, utemeljevanje, dokazovanje, zbiranje dokazov...), raznovrstne pismenosti (npr. bralna, matematično-naravoslovna, medijska, finančna, informacijska, komunikacijska, glasbena, okoljska, kritična, državljanska,...)¹⁸, strategije raziskovanja in odkrivanja, strategije odločanja,
2. **sodelovanje in komuniciranje/timsko delo**, ki vključuje sposobnosti kot so poslušanje, jasno artikulacijo lastnega mnenja, prevzemanje različnih vlog in nalog v skupini, predstavljanje idej in sporazumevanje z različnimi javnostmi, strpnost in sprejemanje različnosti itd.,
3. **ustvarjalnost**, ki vključuje tako zavest, poznavanje in zmožnost uporabe raznovrstnih tehnik ustvarjalnega mišljenja za namene raziskovanja novih in originalnih rešitev miselnih problemov, kot motivacijo za ustvarjanje na različnih področjih umetnosti (literatura, likovna, glasbena umetnost ..)

Posledično so torej učenčevi dosežki soodvisni od stopnje razvoja:

1. **samouravnavanja**, ki vključuje sposobnost zastavljanja osebnih ciljev na različnih področjih delovanja, načrtovanje poti njihovega uresničevanja, strategije uresničevanja ciljev, samospremljanje in samovrednotenje ter redefinicijo lastnih ciljev in
2. **vešče rabe informacijske komunikacijske tehnologije**, za namene doseganja boljših rezultatov tako na področju razvoja znanja, kot veščin na različnih področjih.

Podpodročja kompetence "učenje učenja"¹⁹

1. motivacijsko področje

vključuje notranje in zunanje dejavnike, ki spodbujajo učenje. Notranji so: vrednote, stališča in čustva, ki vplivajo na učinkovito učenje. Zunanje pa sestavljajo (ožje) učno okolje in (širše) družbeno okolje;

2. kognitivno področje, ki zajema tudi kognitivne in učne strategije:

¹⁶ PRIPOROČILO EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (2006/962/ES)

¹⁷ M. Francetič: (2014). Vpliv projekta Učenje učenja na učni proces v šoli : magistrska naloga. Fakulteta za management. Koper

¹⁸ M. Lubšina Novak. (2010). Modeli za razvijanje in izboljševanje ravni različnih vrst pismenosti s pomočjo IKT: v Vzgoja in izobraževanje v informacijski družbi.

¹⁹ Koncept vključevanja ključne kvalifikacije učenje učenja v izobraževalne programe srednjega poklicnega izobraževanja; Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje in Zavod Republike Slovenije za šolstvo,

Globalni cilj razvijanja kognitivnih in učnih strategij je razvijati temelje uspešnega učenja z razvijanjem kompleksnega mišljenja, spretnosti procesiranja informacij ter miselnih navad na eni strani ter na drugi z neposrednim učenjem o uspešnih učnih strategijah (navade, metode in tehnike), dopolniti posredno učenje učnih strategij ter tako načrtno spodbujati in omogočati transfer na različna področja učenja;

3. metakognitivno področje vključuje razvoj **metakognitivnih strategij** ali sposobnost **metaučenja**, ki kažejo, koliko znajo učenci »razmišljati o svojem učenju, ga spremljati, kontrolirati in krmariti«. **Metaučenje** je zavestno uravnavanje učnega procesa na podlagi razmišljanja o njem, kontroliranja in spremljanja (primer: vedeti, kdaj nekaj znaš in kdaj ne; obvladanje postopkov samokontrole in samoevalvacije; preverjanje kakovosti dosežkov in spremljanje strategij na tej podlagi).

Ustvarjanje

V okviru različnih dejavnosti razvijajo učenci ustvarjalnost na različnih področjih: kulturnem, umetniškem, naravoslovnem itd.

V ta namen lahko v razširjeni program umestimo

1. uporabo tehnik ustvarjalnega razmišljanja, kot samostojno ponudbo učencem ali kot način dela znotraj drugih dejavnosti (npr. dodatni pouk, priprava na tekmovanja, projekti, krožki ...),
2. raznovrstne ustvarjalne delavnice (likovne, glasbene, plesne)

Sprostitev je namenjena počitku, obnavljanju psihofizičnih zmožnosti učencev. Poteka lahko v aktivni ali pasivni obliki. Organizirajo se

1. družabne igre,
2. razvedrilne,
3. socialne,
4. opazovalne,
5. poslušanje glasbe itd.

Temeljni cilj

ustvarjanja je spodbujanje in razvijanje otrokove radovednosti, ustvarjalnosti in učnih sposobnosti.

Otroci se rodijo z željo po učenju. Če temu ne bi bilo tako, bi naša vrsta že zdavnaj izumrla.

Z vstopom v šolo se učencu odpre novo področje, v katerem bo živel in ga bo raziskoval – to je kultura.

Če bomo otroku pripravili spodbudno učno okolje, bo ta z lahkoto in navdušenjem sprejemal nova znanja, saj je to v njegovi naravi.

Da bomo v otroku čim bolj spodbujali ustvarjalnost, inovativnost in podjetnost, moramo biti ves čas zelo pozorni na njegovo izražanje v najširšem smislu. Le tako bomo lahko prepoznali učenčevo motivacijsko usmerjenost.

Namen ustvarjanja

Pri ustvarjanju je poudarek na razvijanju interesov učencev in njihovih talentov. Aktivnosti so načrtovane, ciljno usmerjene in organizirane, učenci jih izbirajo glede na potrebe, interese in sposobnosti. Ob ustvarjanju učenci ustvarjalno razmišljajo, pri čemer govorimo o postopkih, ki jih uporabljajo za razvoj idej, ki so edinstvene, uporabne in vredne za nadaljnje delo.

Področja ustvarjanja

Učenci v okviru dejavnosti razvijajo ustvarjalnost na kulturnem, umetniškem, raziskovalnem, športnem, tehniškem in drugih področjih.

Umetnost učencu omogoča udejanjanje ustvarjalnih potencialov, ki se kažejo že v njegovem igrivem raziskovanju in spoznavanju sveta, ki je zanj neizčrpen vir inspiracije, motivacije in vsebin na vseh področjih dejavnosti (glasba, gledališče, lutke, folklor, film in video, ples, likovna in fotografska dejavnost, literatura, varovanje kulturne dediščine). Učenci izkazujejo občutek za umetniški red in lepoto, s čimer preraščajo običajne, funkcionalne, tehnične in druge izdelke.

Učenec v umetnosti izumlja in ustvarja, ko odkriva jezikovne strukture, ko artikulira vsebine, ko zamišlja in oblikuje sliko, pesem, igro, ples, predmet in podobno. Otrokova umetnost in okus sta izrazito osebne narave in se ju vedno opazuje, razume in presoja v okviru njegovega specifičnega razvoja in življenjskega okolja.

V umetnosti lahko predstavi svoja najbolj skrita počutja in čustvene vsebine, natančno opiše ali predstavi dogodek ali stvar, lahko se posveča estetskim vidikom, izraža svojo etično presojo o osebi, dogodku, ali pa eksperimentira z umetniškim jezikom(KV).

Učence usmerjamo tudi v **raziskovalno področje**. Omogočimo jim, da bodo v šoli ali izven nje aktivno raziskovali pojave, ki jih zanimajo in sicer na naravoslovnem, tehničnem, astronomskem, ...področju. Raziskovanje naj bo zabavno, razburljivo ter tako zasnovano, da bo učence vodilo k novim zanimivim spoznanjem in novim izzivom.

Preiskovanje je na ekološkem področju, v času ko zemlja umira, ko so reke, jezera, morja in pitna voda iz dneva v dan bolj onesnaženi, vse bolj pomembno, da ga učenci doživijo čim bolj zgodaj. Zrak, ki ga dihamo, je vse bolj umazan. Kisel dež uničuje gozdove, rastline, širijo se puščave.

Prav tako se dušimo v odpadkih, ki jih je količinsko vsak dan več, hkrati pa postajajo tudi čedalje bolj strupeni.

Učence usmerjamo v razmišljanje, kako naj se začnemo drugače obnašati, da bo naše obnašanje prijazno okolju in zdravju ter odgovorno do prihodnjih rodov - in nič manj udobno in kakovostno.

Učence postopoma in sistematično uvajamo tudi na **delovno- tehnično področje**. Naučimo jih ceniti svoje delo in delo drugih. Navajamo jih na opravljanje drobnih opravil v osebem življenju, urejanje življenjskega okolja, kot so učilnice, igrišče, urejanje šolskih potrebščin, obutve, oblek, garderobe, krasitev razreda ob posebnih priložnostih, opravljanje drobnih ročnih del, skrb za ptice pozimi...

Ustvarjalne učne metode

Med najbolj poznane učne metode, ki spodbujajo ustvarjalnost, uvrščamo pogovor. Ustvarjalni pogovor mora biti oblikovan tako, da spodbuja divergentno mišljenje. Pomoč pri tem so divergentna vprašanja, ki dajejo možnost različnih odgovorov. Prav tako lahko učitelj uporablja tudi vprašanja višjega taksonomskega nivoja (Bloom). Ustvarjalnost lahko spodbujamo tudi z ustvarjalnim pripovedovanem.

Dobrodošle so tudi različne ustvarjalne igre kot npr. igre vlog, dramatizacija, pantomima, igra vozlov, telefon.

Prav tako lahko uporabimo uče metode, ki temeljijo na zapisovanju in grafičnih predstavitev. To so lahko matrike, hierarhične pojmovne mreže, Ishikawa diagram ali ribja kost.

Za ugotavljanje prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti lahko uporabljamo analizo swot, PA Vennov diagram, metodo 6 klobukov. Dobrodošla je tudi vizualizacija.

Zdravo življenje

Temeljna cilja:

- zagotoviti spodbudno učno okolje, ki bo omogočilo, da se bodo učenci razvili v opolnomočene za zdravo in kvalitetno življenje in odgovorne posameznike.
- skozi udejanjanje zdravih navad v šolskem okolju (zdrav življenjski slog, zdrava prehrana, socialne veščine in spretnosti, dobri medsebojni odnosi, pozitivno duševno zdravje, osebna higiena, vzgoja za varno in zdravo spolnost, tvegana vedenja, poškodbe, prva pomoč) spodbujati in razvijati veščine, ki otroka na področju zdravega življenja bogatijo in plemenitijo.

Osnovna šola je prostor kjer otroci in mladostniki preživijo velik del dneva. Je ključno okolje, v katerem je mogoče spodbujati zdrav življenjski slog, socialne spretnosti in pozitivno duševno zdravje. Z zdravstvenega vidika sodijo otroci in mladostniki med ranljive skupine, njihove zdravstvene težave pa so v glavnem povezane z značilnostmi rasti in

razvoja, načinom življenja in s širšimi družbenimi dogajanjem, katerih posledice se kažejo tudi v novih zdravstvenih izzivih.²⁰

Poleg vsebin v učnih načrtih je potreben celostni pristop za promocijo zdravega načina življenja, saj so otroci in mladostniki pogosto nagnjeni k vedenjem, ki lahko na njihovo zdravje vplivajo negativno. Zato je še posebej pomembno, da z različnimi vzgojno-izobraževalnimi dejavnostmi tudi v času razširjenega programa spodbujamo razvoj in ohranitev zdravih vedenj. Pri tem je potrebno zavedanje, da so vzgojno-izobraževalne dejavnosti uspešnejše, če otroke in mladostnike že od začetka vključimo v načrtovanje, razvoj in v izvajanje ukrepov ter pri tem uporabimo njihove ideje, mnenje in znanje.

Zdravo življenje v okviru razširjenega programa ni le preprečevanje bolezni, ampak pomeni tudi izboljšanje počutja in kakovosti življenja, spodbujanje otrokovih in mladostnikovih sposobnosti, kontrole nad lastnim življenjem, sposobnosti soočanja z vsakodnevnimi izzivi in s težavami; pomeni zagotavljanje pogojev za posameznikov optimalni telesni, čustveni, kognitivni in socialni razvoj. V zadnjem času se vse bolj poudarja, da so za obdobje otroštva in mladostništva zelo pomembni pozitivni vidiki (duševnega) zdravja, zadovoljstvo, pozitivna samopodoba itd., kar omogoča razvoj različnih potencialov in zdrav prehod v odraslost.

Sodobna definicija opredeljuje zdravje kot splošno vrednoto in bistveni vir za produktivno in kakovostno življenje slehernega posameznika in skupnosti kot celote. Zdravje je po tej definiciji dinamično ravnovesje telesnih, duševnih, čustvenih, duhovnih, osebnih in socialnih prvin, ki se kaže v zmožnosti neprestanega opravljanja funkcij in prilagajanja okolju. V tem smislu zdravje in skrb zanj ni le interes posameznika, medicinskih strok ali institucij zdravstvenega varstva, marveč odgovornost celotne družbene skupnosti.

Učenci v okviru dejavnosti razvijajo znanja in veščine, ki so vezane na prehranske navade, telesno aktivnost – gibanje, počitek in sprostitve, duševno zdravje in tvegana vedenja in znanja in veščine, ki so dnevno potrebna za zdravo življenje in smo jih umestili med druga znanja.

Prehranske navade - prehrana

V obdobju odraščanja je uravnoteženo prehranjevanje pomembno²¹, saj omogoča optimalno zdravje, rast in kognitivni razvoj otrok in mladostnikov ter preprečuje tudi zdravstvene težave, kot so prenizka telesna teža, čezmerna telesna teža, debelost, motnje hranjenja, zobni karies²² in nezadostna preskrba z esencialnimi hranilnimi snovmi. Šola učencem zagotovi vzgojno-izobraževalne dejavnosti, ki pripomorejo k oblikovanju zdravih prehranjevalnih navad in zdravega načina življenja, saj to, v šoli pridobljeno znanje in veščine, pomembno vplivajo na prehranjevalne odločitve v njihovem nadaljnjem življenju.

Telesna aktivnost - gibanje

Redna telesna dejavnost je ključna za razvoj, zdravje in splošno dobro počutje otrok in mladostnikov. Po smernicah Svetovne zdravstvene organizacije morajo biti mladostniki zmerno do intenzivno telesno dejavni vsak dan v tednu vsaj 60 minut, vsaj trikrat na teden pa mora biti telesna dejavnost intenzivna.

Pomen vsakodnevne gibalne aktivnosti razkrivajo prepričljivi znanstveni dokazi, ki kažejo, da telesna dejavnost izboljšuje prekrvavljenost možganov in na ta način izboljšuje možganski krvni sistem, kar sproža hiter pretok informacij med možganskimi regijami in višjimi kognitivnimi centri (Chaddock-Heyman idr., 2014).

Kljub temu, da je ravno šolsko okolje tisto, ki omogoča otrokom največ gibanja, izsledki iz raziskave ARTOS²³ kažejo, da šolarje v času pouka najbolj obremenjuje ravno gibalna nedejavnost.

²⁰ Raziskava Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju (HBSC 2014), ki poteka vsake štiri leta in jo je Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ) izvedel že četrtoč, kaže, da je trend v celotnem obdobju opazovanja od leta 2002 pozitiven. Pomemben je upad razširjenosti kajenja ter znižanje dnevnega uživanja sladke pijače. Prisotni pa so še zmeraj negativni trendi, in sicer (1) zniževanje deleža tistih, ki so redno telesno dejavni, (2) povečevanje uporabe elektronskih naprav ter (3) zviševanje deleža otrok in mladih, ki redno doživljajo več različnih psihosomatskih simptomov. Ti negativni trendi so spodbuda za oblikovanje različnih/pestrih vzgojno-izobraževalnih dejavnosti / programov tudi v času razširjenega programa osnovne šole. Raziskava (HBSC 2014) prav tako razkriva, da narašča delež mladostnikov, ki ocenjujejo, da je denarno blagostanje njihove družine povprečno ali podpovprečno, kar pomeni slabšo predispozicijo za ugoden razvoj posameznika.

²¹ CILJI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA - Prehranska varnost - do leta 2030 odpraviti vse oblike neustrezne prehranjenosti;

http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/mednarodno_razvojno_sodelovanje_in_humanitarna_pomoc/politike_mrs/cilji_trajnostnega_razvoja/

²² (HBSC, 2014) Ustno zdravje je integralni del ter pomeni odsotnost vseh bolezni in bolezenskih stanj, ki omejujejo posameznikovo sposobnost grizenja, žvečenja, smejanja, govorjenja in psihosocialnega blagostanja

²³ Študija ARTOS – Analiza razvojnih trendov otrok v Sloveniji; (Jurak, Kovač in Starc, 2013; Starc idr., 2015) <http://www.slofit.org/laboratorij/studija-artos>

Vsi zgoraj omenjeni razlogi narekujejo šolam zahtevo po bogati ponudbi gibalnih aktivnosti v času šolanja otrok.

Počitek in sprostitev

Počitek in sprostitev uvrščamo med najosnovnejše potrebe za zdravo rast in razvoj otroka. Pomanjkanje počitka lahko privede do negativnih posledic v telesnem in kognitivnem razvoju. Počitek, sprostitev in dobre spalne navade so pomembni, celo ključni dejavniki za javno zdravje. Pomanjkanje le-teh so lahko pomembni dejavniki za nekatere kronične zdravstvene težave. Počitek in sprostitev sta namenjena obnavljanju psihofizičnih moči učencev in se časovno ujemata z biološko manjšo aktivnostjo učencev. Glede na potrebe učencev, se lahko predvsem mlajši učenec zagotovi tudi spanje.

Duševno zdravje in tvegana vedenja

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO, 2001) je opredelila duševno zdravje kot: »stanje blagostanja, v katerem lahko posameznik v celoti izrabi svoje možnosti, se spopada z običajnim stresom in pritiski, opravlja delo produktivno in uspešno ter je zmožen kakorkoli prispevati za dobrobit svoje skupnosti«.

Učenje, aktivno soočanje z okoljem in pripravljenost prevzeti v roke lastni osebni razvoj so pomembni kazalci duševnega zdravja. Izkazovanje pripravljenosti za učenje in krepitev zdravja sta torej medsebojno povezana. Duševno zdravje se kaže tudi skozi prisotnost psihosomatskih simptomov pri učencih, kot so glavobol, bolečine v želodcu in občutju, da si na tleh, občutju potlačenosti, nespečnosti.²⁴

Na učenčev duševno zdravje pa lahko vplivajo različna tvegana vedenja, kot so kajenje tobaka, pitje alkoholnih pijač, nasilje, raba konoplje in spolno vedenje.

Med tvegana vedenja lahko uvrščamo tudi prekomerno sedenje²⁵ in preživetje časa v zaprtih prostorih. Med tveganja za zdravo življenje, ki lahko vodi tudi v odvisnost, pa lahko predstavlja prekomerno igranje računalniških iger²⁶.

Tvegana vedenja še posebej ogrožajo posameznika, kadar se pričnejo zgodaj, se pojavljajo redno in v kombinacijah.

Druga znanja in veščine, ki vplivajo na zdravo življenje

Med druga znanja in veščine, ki prav tako pomembno vplivajo na zdravo življenje učencev in jim razširjeni program osnovne šole pri razvoju teh znanj lahko ponudi podporo in pomoč so znanja in veščine s področja kemijske varnosti, prometne varnosti, spolne vzgoje, nasilja in poškodb.

Metode, s katerimi šola spodbuja in razvija znanja in veščine s področja zdravega življenja

Med najbolj poznane metode vsekakor lahko uvrščamo različne oblike iger, ki so lahko bolj ali manj strukturirane in bolj ali manj miselno kompleksne. Vsekakor pa morajo biti prilagojene starostni stopnji, zmožnosti in interesu učencev.

Šola lahko ponudi od različnih športnih, družabnih, razvedrilnih, socialnih, rajalnih dejavnosti tudi dejavnosti vezane na eksperimentalno raziskovanje, preiskovanje, reševanje problemov, opazovalne dejavnosti, dejavnosti, ki razvijajo kritično mišljenje, iskanje rešitev, podjetnost, dejavnosti, ki vključujejo rabo in delo z različnimi viri...

Aktivnosti in prostor za izvedbo dejavnosti *zdravo življenje* šola izbere glede na potrebe otrok in dane možnosti šole: jedilnica, učilnica, igralnica, knjižnica, telovadnica, igrišče, okolica šole...

Kultura in tradicija

V različnih družbenih okoljih je koncept kulture pojmovan zelo različno. Zaradi kompleksnosti in različnih vidikov ga je težko enoznačno in jasno opredeliti. Kultura namreč zajema umetniške in tehniške dosežke, rezultate človeškega dela,

²⁴ V zadnjem obdobju (HBSC 2014) v slovenskem šolskem polju pomembno zvišal delež učencev, ki poročajo o pojavljanju psihosomatskih simptomov.

²⁵ Za zagotavljanje koristi za zdravje otrok in mladostnikov se priporoča omejevanje čezmernega sedenja (več kot 4 ure na dan) in omejevanje časa, preživetega v zaprtih prostorih. Čezmerna sedeča vedenja s starostjo naraščajo.

²⁶ V letu 2015 je NIJZ v sodelovanju z Mladinskim združenjem Brez izgovora v okviru projekta Norveškega finančnega mehanizma »Za zdravje mladih« izvedel raziskavo o nekemičnih ali vedenjskih zasvojenostih (ang. behavioral addictions) mladih v Sloveniji. Podatki kažejo, da mladi začnejo igrati računalniške igre v povprečni starosti dobrih 7 let, med delavniki tej aktivnosti namenijo povprečno 1,7 ure dnevno, ob koncih tedna pa skoraj 2 uri in pol ur na dan. Podobni podatki so pridobljeni tudi z mednarodno raziskavo Z zdravjem povezan vedenjski slog v šolskem obdobju (HBSC) iz leta 2014 med 11- in 13- in 15-letniki. Zasvojenost z računalniškimi igrami. Rezultati so pokazali, da 2,5 % slovenskih osmošolcev ustreza diagnozi zasvojenosti z računalniškimi igrami. Pretirano igranje računalniških iger je bolj tipično za fante kot za dekleta, omenjeni posamezniki pričnejo igrati računalniške igre prej kot ostali (pri povprečni starosti 5,5 let) in igrajo bistveno več od ostalih (med delovnimi dnevi 5,4 ure na dan, ob sobotah in nedeljah pa v povprečju 6,9 ur dnevno).

moralo, zakone, verovanja, znanja in navade – gre torej za skupek dosežkov in vrednot, ki so rezultat človekovega delovanja, mišljenja in ustvarjanja²⁷.

Cilji kulture in tradicije

- ozaveščanje učencev, da se v kulturi zrcali tradicija, saj tradicija predstavlja prenos načinov dela, obnašanja, prepričanj, verovanj, običajev na mlajše rodove. S tem postane socialna skupina kultura.
- Omogočiti otrokom in mladim pridobivanje kulturnih izkušenj, ki jih navdihujejo, spodbujajo njihovo domišljijo ter prispevajo k njihovemu celostnemu razvoju.
- omogočiti učencem, da gradijo, dograjujejo, soustvarjajo in plemenitijo njihov kulturni in s tem tudi svetovni nazor s poznavanjem tako domače kot širše (evropske in svetovne) kulture in tradicije. Potrebno je zavedanje, da postaja slovenska osnovna šola prostor, kjer lahko drug poleg drugega živijo, se učijo in delajo učenci iz različnih kultur ali celo drugačnih civilizacijskih vrednot.
- Različne kulturne izkušnje prispevajo k celovitemu razvoju osebnosti vsakega posameznika, sooblikuje njegovo estetsko občutljivost, kulturno zavest in izražanje ter spodbuja vseživljenjsko učenje. Izkušnje učencem pomagajo spoznavati kulturo lastnega naroda in graditi zavest o pripadnosti tej kulturi; spodbuja tudi spoštljiv odnos do drugih kultur in medkulturni dialog.
- Razvijanje veščin in zmožnosti kulturne zavesti²⁸ omogoča posameznikovo osebno rast, spodbuja različne načine mišljenja, spodbuja njegovo domišljijo, ustvarjalnost, iniciativnost, inovativnost, tolerantnost in ravnanje ter predstavlja osnovo za družbo, ki temelji na znanju, ustvarjalnosti in strpnosti.

Šolska kultura in kultura okolja

Šola, kjer otrok / učenec preživi večji del dneva, naj bi poleg izobraževalnih vsebin, nudila čim boljše pogoje za optimalni socialni, čustveni, moralni razvoj in razvoj identitete. To je mogoče le, če vladata sodelovalna, vključujoča/inkluzivna kultura in ne preveč storilnostna. Nekateri pokazatelji kažejo, da je v slovenskih osnovnih šolah prav slednjega preveč (npr. rezultati PISA 2015, kjer se ugotavlja: » Ob sicer nadpovprečnih naravoslovnih dosežkih pa slovenski učenci in učenske izražajo podpovprečne ravni uživanja pri ukvarjanju z naravoslovjem oziroma pri učenju naravoslovja; med vsemi državami pri tem manj uživajo le še učenske in učenci na Nizozemskem.«²⁹ Pedagoško delo je v dejavnostih razširjenega programa, ki niso izobraževalna, lahko veliko prispeva k razvoju otroka na vseh ostalih področjih osebnošnega razvoja. Zato je smiselno graditi na sodelovalni, inkluzivni šolski kulturi.

Kultura spodbudnega učnega okolja

Spodbudno učno okolje v vsakem primeru nenadomestljivo vpliva na razvoj slehernega posameznika, še toliko bolj pa na otroke/učence s specifičnimi učnimi težavami. Zato je naloga vsake šole, da permanentno in sočasno skrbi za razvoj tako fizičnega, kot didaktičnega, socialnega in kurikularnega učnega okolja. Le v sozvočju razvoja vsega naštetega, ima otrok/učenec možnost razvijati se v odraslega, kakršnega želimo (glej poglavje 4.3.)

Kultura sobivanja

Kultura sobivanja z razvojem socialnih in državljskih veščin temelji na sodelovanju in spoštovanju ter premagovanju predsodkov in sklepanju kompromisov. Odločilno zanj je razumevanje ujemanja nacionalne kulturne identitete z drugimi, npr. evropskimi. Kultura bivanja pomeni sposobnost učinkovitega oblikovanja odnosov z drugimi, izkazovanje solidarnosti, zanimanje za reševanje problemov, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic, enakosti. Jedro te

²⁷ KULTURNO-umetnostna vzgoja [Elektronski vir] : priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol - dopolnjena spletna različica / uredniki Nataša Bucik, Nada Požar Matijašič, Vlado Pirc. - 2., dopolnjena izd. - El. knjiga. - Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2011

²⁸ Veščine kulturne zavesti in izražanja podrobneje osvetljuje dokument: PRIPOROČILO EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (2006/962/ES); L 394/10 SL Uradni list Evropske unije 30.12.2006

²⁹ http://novice.pei.si/?page_id=1727: NoviČnik Pedagoškega inštituta; Ljubljana; 2016

spretnosti je razvoj sposobnosti konstruktivnega sporazumevanja v različnih okoljih, strpnosti, izražanja in razumevanja različnih pogledov, pogajanja z ustvarjanjem zaupanja in sočustvovanje.

Naravna in kulturna dediščina

Ob razvijanju globalne kulture in zavesti o pomenu ohranjanja okolja in narave se učencem ponujajo različne pristopi za ohranjanje naravne in kulturne dediščine. ohraniti gensko raznovrstnost semena, kulturnih rastlin, domačih, udomačenih in sorodnih divjih živali ohranjanju ekosistemov³⁰ s preučevanjem preteklosti; raziskovanje preteklosti za razumevanje sedanjosti in tudi za predvidevanje prihodnosti v domačem kot tudi v širšem okolje (arhitektura, različni viri kulture: spomeniki, legende, pravljice, mitologije, keramike, igre, gledališče, šport, tehnologije...)

Tradicija v sodobnem svetu

»Šola ima predvsem od sredine 20. stoletja pomembno vlogo v družbenem razvoje in razvoju posameznika. Hkrati se je v stoletjih razvoja (tako kot vse formalno in umetno oblikovane sodobne organizacije) spremenila v močno institucionalizirano vseprisotno realnost. Šola se je nevtralizirala, kot bi bila fenomen, kot da je naravni pojav. Kljub pomembni vlogi šole in šolanja v sodobni družbi pa še nikoli ni toliko ljudi izgubilo zaupanja v šolo, nikoli poprej se ni toliko ljudi skušalo izogniti šoli, še nikoli jih ni toliko kritiziralo šolo, še nikoli ni toliko ljudi dvomilo o primernosti šolskih reform (Torres in Teodoro 20017). Morda je ravno zato potreben temeljit premislek tako o konceptih, na katerih sloni sedanja organizacija vzgojno-izobraževalnega procesa, kot tudi o vlogi šole v družbi prihodnosti.«³¹

Izhajajoč iz zgoraj zapisanega razmišljanja dr. A. Barle Lakota se je smiselno vprašati ali je slovenska šola dovolj dobro prepoznana z vidika vzgoje mladih k nacionalni identiteti, ki se izraža tudi ali zelo v življenju in delu skozi tradicijo nacionalnih vrednot.

Razširjeni program lahko veščine in zmožnosti učencev na področju kulture in tradicije razvija skozi različne dejavnosti: glasbene, literature, likovna in fotografska dejavnost, gledališče, lutke, folklorna dejavnost, filmi in video, ples, varovanje kulturne dediščine, debatni krožki, ekologija, ekoremediacija, drugo.

IZVEDBENIE MODELI - PRIPOROČILA

Ves čas realizacije razširjenega programa je učitelj dolžan ustvarjati optimalne pogoje za razvoj: VEŠČIN, ZNANJA in TALENTA³²

1. Kaj je znanje?

Razlikujemo dve vrsti znanja:

- **strokovno in tehnično znanje predstavlja vsebino.**

Npr. ko se pričnete učiti tuj jezik, so besede tehnično znanje. Naučiti se morate, kaj vsaka beseda pomeni, ali pa nikoli ne boste znali jezika.

Za strokovno in tehnično znanje je značilno, da ga lahko pridobimo v določenem časovnem obdobju.

- **Izkušnje, ki jih ni bilo možno dobiti v šolskih klopeh in za knjigami**

Izkušnje so vezane na praktične dogodke, v katerih je posameznik prepoznal, katere strategije so bolj ali manj učinkovite.

³⁰

http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/mednarodno_razvojno_sodelovanje_in_humanitarna_pomoc/politike_mrs/cilji_trajnostnega_razvoja/cilj_2_odpraviti_lakoto_zagotoviti_prehransko_varnost_in_boljso_preh_rano_ter_spodbujati_trajnostno_kmetijstvo/

³¹ Barle Lakota A.: Družba znanja: v Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo; Ljubljana; 2011

³² http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ESS/DRP/DRP_47Znanje_1.pdf

Izkušnje se ne morejo prenesti iz ene osebe na drugo in jih mora vsak pridobiti v praktičnih situacijah. V teh situacijah doživi uspeh ali neuspeh, izkušnjo, ki jo pridobi pa lahko prenese v svoje vedenje v prihodnosti.

ZNANJE je KAR VEŠ!

2. Kaj so veščine?

Veščine prinesejo strukturo v strokovno znanje. (primer kuhanja) Se lahko prenesejo iz ene osebe na drugo.

VEŠČINE so KAR ZNAŠ NAREDITI!

3. Kaj je talent?

Za talent je značilno, da je del posameznikove narave in pride na dan v vsaki okoliščini, če si posameznik za to prizadeva ali ne (tekmovalnost, odnos do lepega, vzorec razmišljanja, čustvovanja ali vedenja). Talenta ne moremo prenesti na drugo osebo.

TALENT – KAR SI!

Veščine učenci razvijajo permanentno ob izvajanju številnih aktivnosti. Čim bolj so le te prilagojene starostnemu obdobju oz. zmožnostim, večji učinek imajo, da jih učenci razvijejo in ponotranijo. Zato je smiselno, da pedagoški delavci načrtujejo tiste dejavnosti, s katerimi bodo učenci maksimalno pridobili oz. razvili določene spretnosti in veščine.

KLJUČNA PODROČJA	1. VI obdobje	2. VI obdobje	3. VI obdobje
Značilnost obdobja Za prvo vzgojno izobraževalno obdobje je značilna trditev <i>“Ne iščite mojih nasvetov, ne iščite v metodi rešitev vzgojnih težav, ampak glejte otroka, sledite otroku.”</i> ³³ V tem obdobju otrok »vsrkava zglede«, kar pomeni, da izrazito dobro opazuje, preizkuša in ob tem samouravnava strategije reševanja problemov, bolj ali manj na osnovi poskusov in napak. Pomembno je, da se srečuje z aktivnostmi, ki jim je kos, saj na tak način samopotrjuje vzorce vedenja in aktivnosti. V drugem vzgojno izobraževalnem obdobju , ko je učenec že zmožen kritičnega mišljenja, je prav, da ima čim pogostejšo možnost samoodločanja in prevzemanja odgovornosti za svoja dejanja. Npr. Odloči se, v katero interesno dejavnost se bo vključil, s tem prevzema odgovornost za lastne uspehe, saj se preko dela v interesni dejavnosti izraža z lastnimi potenciali, ki jih lahko intenzivneje razvija. S tem, ko se vključi, ima možnost realizirati svoja močna področja, še posebej, tista, ki so bila odkrita kot področje nadarjenosti. Tako se sam odloči kam, koliko časa in kako pogosto bo v neki časovni enoti dal priložnost lastnemu samorazvoju. Hkrati pa sprejme tudi vse pogoje vključenosti (način dela, organizacijo, izražanje preko načrtovanih aktivnosti...). Na ta način intenzivno razvija kritično mišljenje, saj bi moral odločitve in rezultate tudi argumentirati. V tretjem vzgojno izobraževalnem obdobju , ko so učenci v obdobju zmožnosti višjih miselnih operacij, bi morali povsem prevzemati odgovornost za širjenje vedenj (znanj) preko lastnega izbora in organizacije izvajanja dejavnosti, ki bi mu bile na razpolago. Tako bi lahko sami izbirali področje (kulturno, medgeneracijske socialne veščine, komunikacijske veščine,...), kjer bi nadgrajevali osnovne veščine, vedenja, pridobljena pri rednem pouku. S tem bi postavljali samoaktualizacijo na bistveno višjo raven od trenutnih zmožnosti, ko jim je vse v naprej dano.			
Učenje učenja	PRIDOBIVANJE IN ŠIRJENJE ZNANJA na osnovi opazovanja, posnemanja, raziskovanja, ... Poudarek je na razvoju veščin, ki so temelj za razvoj znanja	PRIDOBIVANJE IN ŠIRJENJE ZNANJA temelji na razvijanju kritičnega mišljenja in ob uporabi predhodno razvitih veščin. Za vsako strokovno področje (naravoslovno,	PRIDOBIVANJE IN ŠIRJENJE ZNANJA Temelji na poglobljanju razumevanja do sedaj osvojenega in pridobivanje novega znanja na osnovi ustvarjalnega,

³³ M. Montessori: Rahelin vrtec; Hiša otrok Montessori.

	(predvsem višjih taksonomskih ravni)	družboslovno, jezikovno, šport in umetnost) so značilne določene spretnosti, ki kasneje vodijo v razvoj poklicnih spretnosti. Hkrati je tu poudarek na razvoju t.i. mehkih veščin (komunikacija, socialno-čustveni razvoj, upoštevanje drugačnosti, pozitiven odnos do sočloveka...).	kritičnega mišljenja. Zato učenci v tem obdobju izgrajujejo znanja z uporabo veščin, kot so utemeljevanje, napovedovanje, kritična presoja, povzemanje, analiziranje, oblikovanje zaključkov in Samoevalvacija, samorefleksija, odkrivanje lastnega učnega stila in izgrajevanje novega. Ker se učenci v tem obdobju usmerjajo v izbor poklicne poti, je prav, da učitelji načrtujejo tudi razvoj mehkih veščin. Pomembne bodo tako pri kariernem kot tudi pri osebnostnem napredku. To se kaže v različnih pristopih reševanja problemov, konfliktov, saj vsak uporablja lasten, osebni pristop. Vsi pa imajo eno skupno lastnost: konstantno željo po napredku. Učenci morajo biti proaktivni, se neprestano izpopolnjujejo v komunikacijskih veščinah in se na osnovi vsega tega odločajo za nadaljevanje poklicne poti.
Ustvarjanje	Igra, ki naj bo vodilo spodbudnemu didaktičnemu okolju. Akcijske dejavnosti na osnovi igre vlog, posnemanja, delo z lutko, Delo v paru, likovno uprizarjanje junakov, sodelovanje s starejšimi učenci pri pripravi gledaliških predstav...	Poudarek je na lastnem izboru in odločitvah (izbor dejavnosti, ki podpirajo določena področja RP ...). Dejavnosti razširjenega programa naj temeljijo na raziskovanju, kjer učenci razvijajo raziskovalne spretnosti, zmožnost dela v timu, ... in kjer bodo lahko rezultate svojega dela predstavili drugim. Tako razvijajo kritičen pogled do lastnega in tujega dela.	V tem obdobju naj učitelj skrbi za spodbudno: <i>didaktično:</i> (IKT id druga učna tehnologija, ki podbira problemski pouk; raziskovanje, konstruktivističen model učenja, ...) <i>Psihosocialno:</i> (skrbi, da se ustvarja pozitivna klima, učenec razvija pozitivno samopodobo, učenje usmerja v reševanje dejanskih problemov z

			vživljanjem in interpretacijo doživetega..., <i>kognitivno učno okolje:</i> izrazita problemsko naravnana učna situacija.
Zdravo življenje	V tem obdobju otrok potrebuje veliko gibanja . Zato naj dejavnosti temeljijo na izmenjavi didaktičnih metod skozi učno uro, ki naj ne bo statična dlje od 15 min (v povprečju). Ker razvijanje veščin temelji na zgledih, naj delo poteka v ritualih (npr. prehrana – malica, kosilo); upoštevanju razrednih pravil (npr. »v koloni na igrišče«...); začetek učne ure vedno enak...	Učenci v tem obdobju ozaveščajo in razumsko dojemajo pomen gibanja za zdravje. Učitelj jim omogoča, da sprejemajo odločitve vključevanja v organizirane gibalne dejavnosti na osnovi samoanalize in ugotovitev lastnih potreb, ki zagotavljajo zdravje.	Učenci skozi dejavnosti razširjenega programa razvijajo vredno »zdravo življenje« tako, da se prostovoljno odločajo in vztrajajo pri izboru z razlogom, ki ga znajo argumentirati z vidika zdravega življenja.
Kultura in tradicija	Zaradi učenja s posnemanjem je smiselno kontinuirana obeležitev pomembnih praznikov, še zlasti kulturnih izročil (npr. pustovanje, delavnice rokodelstva, čebelarstvo, jurjevanje...)	V drugem VIO učenci ne izgrajujejo svojega znanja, zmožnosti in talentov toliko na posnemanju, kot v prvem VIO, zato jim je potrebno ponuditi priložnosti vživljanja in preko tega razumevanja kulturne dediščine in tradicije. Dejavnosti razširjenega programa so zato usmerjene v didaktiko učenja skozi aktivne metode (igra vlog, intervjuiranje, anketiranje, priprava enostavnejših poročil ob proučevanju kulture in dediščine). Sodobno kulturno usmeritev spoznavajo preko obiskovanja kulturnih prireditve ter lastnega uprizarjanja gledališča.	Učenci oblikujejo in utrjuje vrednosti sistem skozi dejavnosti razširjenega programa tako, da pripravljajo različne prireditve, razstave, ... preko katerih interpretirajo lastno identiteto in kulturo naroda. Mentorji jih pri tem usmerjajo in nudijo podporo potem, ko se učenci odločijo o vsebini in organizaciji dela. (priprava šolske proslave ob državnem prazniku; pomoč in sodelovanje z mlajšimi vrstniki ob kulturnih dneh šole; sodelovanje v mednarodnih projektih na to temo, kjer učenci kritično presojujejo npr. stanje družbenega duha ob vrednotenju antropoloških značilnosti naroda...)

Struktura programa in predmetnik osnovne šole, v obveznem in razširjenem programu, se je zaradi zakonskih sprememb v preteklih desetletjih večkrat spremenil. Zlasti z zadnjo spremembo Zakona o OŠ leta 2013. Zato izvajanje posameznih delov razširjenega programa ločeno drug od drugega ne omogoča doseganja ustreznih rezultatov. Pri pripravi koncepta zaenkrat nismo izhajali iz nujne spremembe obstoječe terminologije v strukturi razširjenega programa.

Podatki in zakonska določila kažejo, da klasična oddelčna organizacija pri izvedbi vzgojno-izobraževalnega dela v velikem delu razširjenega programa ni več primerna.

Obstoječa struktura:

* Učenec izbere 2 uri pouka izbirnih predmetov tedensko, lahko pa tudi 3 ure, če s tem soglašajo njegovi starši. Minimalno število ur, potrebnih za uresničevanje učnega načrta, je 95 %. Predmetnik je bil sprejet na 23. seji SSSI, dne 17. 12. 1998 in usklajen s spremembami ZOŠ (2011, 2012), na 153. seji SSSI, dne 13. 12. 2012 ter usklajen s spremembami ZOŠ (2013), na 162. seji SSSI, dne 13. 2. 2014

Potrebno je natančneje opredeliti določbo 20. člena Zakona o OŠ, ki v 2.odstavku določa, da se učenci v razširjeni program vključujejo prostovoljno. Prostovoljna vključitev ne more biti na dnevni ravni. Potrebno je določiti obdobje, v katerem so učenci na podlagi prijave dolžni obiskovati določeno dejavnost. Prav tako je potrebno določiti kdaj lahko starši, zlasti v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju odpeljejo svoje otroke od dejavnosti, da ne motijo vzgojno-izobraževalnega procesa.

Predlagana rešitev izvedbe razširjenega programa:

Razširjen program se v celoti izvaja na podlagi štirih področij:

- Učenje učenja
- Ustvarjanje
- Zdravje
- Kultura in tradicija

V osnovnem konceptu je zapisano, da je razširjen program v podporo obveznemu, zato se v razširjanem programu ne izvajajo dejavnosti, ki so standardizirane, oz. učenci niso ocenjeni ali kakorkoli drugače vrednoti. Vse dosedanje izvedbene oblike razširjenega programa (interesne dejavnosti, neobvezni izbirni predmeti, dopolnilni in dodatni pouk, podaljšano bivanje) se uresničujejo na osnovi letnega delovnega načrta šole ter učiteljeva letnega načrta na osnovi štirih področij razširjenega programa. Nekatere dejavnosti se izvajajo sočasno z obveznim programom, nekatere pa samostojno pred, med ali po obveznem programu. Zato predlagamo, da **NIP ni več sestavni del razširjenega programa, če je predmet ocenjen**. Lahko se program/ vsebina NIP-a izvaja znotraj enega od navedenih področij razširjenega programa in je v podporo obveznemu programu.

NIP in interesne dejavnosti podpirajo razvoj interesov in talentov učencev;

Dopolnilni in dodatni pouk omogočata presegati primanjkljaje in preraščati standarde obveznega programa

Podaljšano bivanje organizira dejavnosti, kjer se krepijo veščine in znanja znotraj vseh štirih področij razširjenega programa.

V celoti je razširjen program v normativnem delu podprt kot standardna dejavnost osnovne šole, kjer je vsako od štirih **področij razširjenega programa izveden na osnovi uradnega dokumenta, ki ga predpiše minister za izobraževanje, znanost in šport**.

Predlagani čas za organizacijo vzgojno-izobraževalnega dela je prikazan na časovni premici:

6.00		8.00						14.30		16.30
------	--	------	--	--	--	--	--	-------	--	-------

v času od 8:00 do 14:30. Od 6.00 do 8.00 in od 14.30 do 16.30 poteka varstvo učencev, ki mora biti strokovno vodeno skladno s konceptom. Šola lahko na podlagi prijav učencev in programa dela organizira druge dejavnosti tudi v času varstva in po 16.30 uri.

Med 8.00 in 14.30 potekajo dejavnosti obveznega in razširjenega programa, ki so organizirane tako, da učenci nimajo prostih ur zaradi čakanja na določene dejavnosti. Zato je izvajanje pouka in drugih dejavnosti možno in smiselno

organizirati delno v klasičnih oddelkih, delno pa v skupinah. Skupine je možno oblikovati z učenci istega ali zaporednih oddelkov.

Smiselno je organizirati najrazličnejše dejavnosti, ki podpirajo osnovna štiri področja razširjenega tako, da jih učenci obiskujejo na osnovi lastnih interesov in da so čim bolj podprta z realnimi življenjskimi situacijami. Zato je smiselno načrtovati dejavnosti v okviru širših časovnih enot (obvezno na dnevni ravni, sicer pa priporočljivo na tedenski ravni ali celo širše).

Obiskovanje dopolnilnega pouka je obvezno za učence, za katere strokovna skupina, ki jo sestavljajo ravnatelj, učitelj predmeta, svetovalni delavec in razrednik ugotovi, da učenec potrebuje učno pomoč. V takem primeru na šoli izdelajo individualiziran program. Pogoji za obvezno vključitev učenca v dopolnilni pouk je individualiziran program, s katerim soglašajo starši učenca. (Eno letna vključitev učenca v dopolnilni pouk z individualno ali skupinsko pomočjo je eden od obveznih pogojev pred vložitvijo zahteve za usmeritev).

V novem konceptu se dopolnilni pouk in individualna ter skupinska pomoč učencem izvajata lahko sočasno v rednem programu tako, da je poleg učitelja določenega predmeta, v razredu še učitelj / ali tudi dva (odvisno od zastavljenih ciljev razširjenega programa), ki izvajata / izvajajo pouk v skupinah. Na izvedbeni ravni to podpira 40. člen (manjše učne skupine) ZOŠ »Učitelj od 1. do 9. razreda pri pouku in pri drugih oblikah organiziranega dela diferencira delo z učenci glede na njihove zmožnosti.«

Skratka, pri pouku se na tak način, izvaja notranja diferenciacija, pri čemer so dejavnosti razširjenega programa (konkretno na področju npr. učenje učenja ter ustvarjanja) v podporo obveznemu programu.

Učencem, ki so na podlagi prijave vključeni v podaljšano bivanje, šola v času po izvedbi obveznega programa omogoči vključitev v druge dejavnosti razširjenega programa. Učencem, ki so vključeni le v podaljšano bivanje pa je šola dolžna organizirati aktivnosti skladno s konceptom. Oblikovanje skupin in oddelkov se opredeli ob pripravi izvedbenega dela za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje, za četrty in peti razred ter za šesti, sedmi in osmi razred.

Za vse učence, ki so vključeni v podaljšano bivanje oziroma prijavljeni na kosilo, je šola dolžna organizirati kosilo na način, ki skladno s smernicami omogoča razvoj ustreznih prehranskih navad. Za učence več razredov naj bo prehrana organizirana ob istem času. Ostale dejavnosti pa naj v tem času ne potekajo. V jedilnico učence spremljajo in jih usmerjajo k zdravemu načinu prehranjevanja učitelji podaljšanega bivanja.

Za učence, ki so vključeni v podaljšano bivanje šola zagotovi, da učenci opravijo domače naloge. Učence pri izdelavi domačih nalog vodi in usmerja učitelj podaljšanega bivanja.

Posebnosti pri izvajanju razširjenega programa v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju:

Zaradi specifičnosti pri izvajanju vzgojno-izobraževalnega dela v prvem obdobju, je potrebno pripraviti posebna izvedbena navodila.

Posebnosti pri izvajanju razširjenega programa v četrtem in petem razredu:

Izvedbena navodila za 4. in 5. razred so ločena od ostalih razredov, ker je v četrtem in petem še organizirano podaljšano bivanje.

Posebnosti pri izvajanju razširjenega programa od šestega do devetega razreda:

V sedmem, osmem in devetem razredu so ločena izvedbena navodila zaradi izvajanja izbirnih predmetov.

Določitev obsega sredstev za izvedbo razširjenega programa:

Predlagamo financiranje razširjenega programa v kosu. Osnovo za izračun vrednosti naj predstavlja simulacija organizacije pouka za več tipičnih šol (velika šola brez podružnic, srednje velika šola, mala šola, šola s podružnicami...). Predlagamo uvedbo poskusa ali pa postopno izvajanje s spremljavo in evalvacijo. Na ta način je možno preveriti ustreznost obstoječih normativnih podlag in postopno uresničevanje koncepta razširjenega programa.

Predvidene spremembe ZOŠ:

- Opredelitev tujih jezikov
 - 1. VIO – obvezni TJ1
 - 2. VIO – obvezni TJ2 (?)
- Ohranitev pojmov dopolnilni, dodatni, individualna in skupinska pomoč, podaljšano bivanje, interesne dejavnosti in neobvezni izbirni predmeti kot element za vrednotenje programa
- Povečanje časovne obremenitve učencev (prostovoljna vključitev v dejavnost predstavlja obvezno obiskovanje dejavnosti)
- Priprava kurikularnega dokumenta z opredeljenimi cilji, dejavnostmi, vsebinami in deleži glede na vsebinske sklope, ki jih mora šola izvajati, ter opredeljenimi znanji izvajalcev.

VIRI

PRIIMEK, Ime. Leto izida. Naslov dela: podnaslov. Izdaja. Kraj izida: Založba. (Zbirka; štetje). ISBN.

Barle Lakota, A. (2011). Družba znanja:V: Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo. Ljubljana.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011. Ministrstvo za šolstvo in šport, str. 115.

Crriculum for excellence through outdoor learning: Learning and Teaching Scotland 2010

Juriševič, M. (2012). Nadarjeni učenci v slovenski šoli. Ljubljana : Pedagoška fakulteta

Pompe, A. v: <http://citymagazine.si/clanek/generacije-z-znacilnosti-generacije-rojene-med-leti-1995-in-2010/>. Pridobljeno 2. 9. 2016.

Generičke kompetencije u sustavu odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske; v: Celovita nacionalna reforma: predlog okvirnega nacionalnega programa. 2016

Kesić, S. (2012). Stališča učencev do različnih oblik učne pomoči v osnovni šoli: diplomsko delo. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta

Koncept dela: UČNE TEŽAVE V OSNOVNI ŠOLI; Zavod Republike Slovenije za šolstvo; Ljubljana; 2007

Interesne dejavnosti za devetletno osnovno šolo; Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo; Ljubljana; 20018

Koncept. Interesne dejavnosti za 9-letno osnovno šolo. 2008. Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod RS za šolstvo.

Koncept. Podaljšano bivanje in različne oblike varstva učencev v devetletni osnovni šoli. Delovna skupina za pripravo koncepta podaljšanega bivanja. Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Ljubljana. 2005.

Lidija Magajne, Sonja Pečjak, Cirila Peklaj, Gabi Čačinovič Vogrinčič, Ksenija Bregar Golobič, Marija Kavkler, Simona Tancig: (2008). Učne težave v osnovni šoli. Zavod RS za šolstvo. Ljubljana.

Metelko, A., Rakčević, D., Veselko, H., idr. (1986). Delo v oddelkih podaljšanega bivanja v osnovni šoli, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo

Metelko. (1988). Vzgoja in izobraževanje, št. 4-5. str. 32-42

Montessori, M. (1999). Education for the new world. Oxford, England: Clio press.

M. Montessori: Rahelin vrtec; Hiša otrok Montessori.

M. Lubšina Novak. (2010). Modeli za razvijanje in izboljševanje ravni različnih vrst pismenosti s pomočjo IKT: v Vzgoja in izobraževanje v informacijski družbi.

National framework for before- and after- school activities in basic education (2011). Finnish National Board of Education.

Oberlintner, R. (1968): Vloga in pomen podaljšanega in celodnevne bivanja učencev v osnovni šoli: Podaljšano in celodnevno bivanje učencev v osnovni šoli (6 – 17) in (26 – 43). Ljubljana: Zavod za šolstvo SRS.

Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli; Zavod Republike Slovenije za šolstvo; Ljubljana; 1999.

Osnovna šola. Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela. Zavod SRS za šolstvo. Ljubljana. 1979, str. 11.

Ovsenik, R., Kozjek, D. (2015). Vrednote generacij. Revija za univerzalno odličnost. Let. 4/št. 2. Str. 17 – 32.

Program življenja in dela osnovne šole. Zavod SR Slovenije za šolstvo. Ljubljana, 1984, str. 14.

(Hopkins, 2007; Pedagoška enciklopedija, 1989).

Podaljšano bivanje in različne oblike varstva učencev osnovni šoli; Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo; 2005; Ljubljana.

Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole; 84. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 16/07-uradno prečiščeno besedilo

Program življenja in dela osnovne šole, 1984, (str. 6 - 16) besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-K)

Sinjur, A. (2016). Specifični programi za podporo pri vključevanju priseljenskih učencev v osnovne šole v Sloveniji: doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta

Zajc Tadina (2015). Raznolikost generacij v procesu vodenja. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI); Uradni list RS, št. 64/01 z dne 3. 8. 2001.

Zakon o osnovni šoli. Uradni list RS: št. 9/68 in 14/69; št. 5/80; 12/1996; št. 81/06.

Novičnik Pedagoškega inštituta. (2016). Ljubljana.: http://novice.pei.si/?page_id=1727